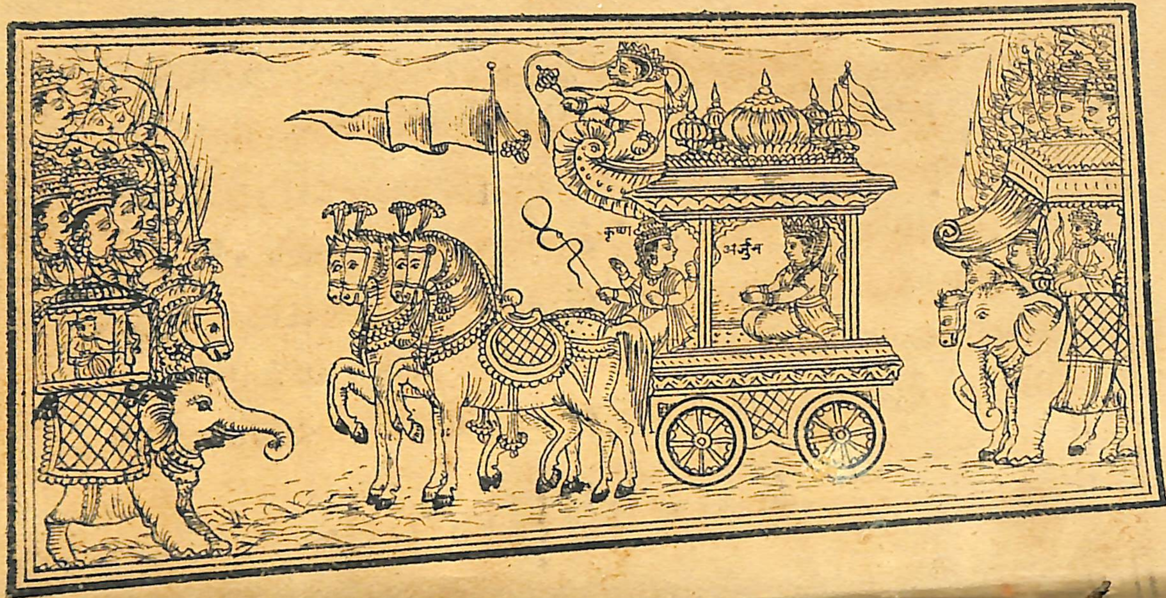

॥ अथ श्रीमद्भगवद्गीताप्रारंभः ॥

कृष्ण
अर्जुन

गीतार्थसंग्रहप्रारंभः

श्रीमतेकृष्णायनमः॥ ॥विगाहे यामुनं तीर्थं साधु वृंदावने स्थितम्॥ निरस्त जिह्मगस्पर्शे यत्र कृष्णः कृतादरः॥१॥ ॥श्रीमद्गीतार्थसंग्रहः॥ ॥स्वधर्मज्ञानवैराग्यसाध्यभक्त्येकगोचरः॥ नारायणः परं ब्रह्म गीताशास्त्रेसमीरितः॥१॥ ज्ञानकर्मात्मिके निष्ठे योगलक्षे सुसंस्कृते॥आत्मानुभूतिसिद्ध्यर्थे पूर्वषट्केन चोदिते॥२॥मध्यमे भगवत्तत्त्व याथात्म्यावाप्तिसिद्धये॥ ज्ञानकर्माभिनिर्वर्त्यो भक्तियोगः प्रकीर्तितः॥३॥ प्रधान पुरुषव्यक्त सर्वेश्वर विवेचनम्॥ कर्मधीर्भक्तिरित्यादि पूर्वशेषोंतिमोदितः॥४॥ अस्थानः स्नेहकारुण्य धर्माधर्मधियाकुलम्॥ पार्थंप्रपन्नमुद्दि

श्य शास्त्रावतरणं कृतम् ॥ ५॥ नित्यात्मासंगकर्मेहा गोचरा सांख्ययोगधीः ॥ द्विती
ये स्थितधीलक्षा प्रोक्ता तन्मोह शांतये ॥ ६॥ असक्त्या लोकरक्षायै गुणेष्वारोप्यक
र्तृताम् ॥ सर्वेश्वरे वा न्यस्योक्ता तृतीये कर्मकार्यता ॥ ७॥ प्रसंगात्स्वस्वभावोक्तिः
कर्मणोकर्मतास्य च ॥ भेदा ज्ञानस्य माहात्म्यं चतुर्थाध्याय उच्यते ॥ ८॥ कर्मयो
गस्य सौकर्यं शैघ्र्यं काश्चन तद्विधाः ॥ ब्रह्मज्ञानप्रकारश्च पंचमाध्याय उच्यते ॥
॥ ९॥ योगाभ्यासविधिर्योगी चतुर्धा योगसाधनम् ॥ योगसिद्धिः स्वयोगस्य पा
रम्यं षष्ठ उच्यते ॥ १०॥ स्वयाथात्म्यं प्रकृत्यास्य तिरोधिः शरणागतिः ॥ भक्तभे-
दः प्रबुद्धस्य श्रैष्ठ्यं सप्तम उच्यते ॥ ११॥ ऐश्वर्याक्षरयाथात्म्यं भगवच्चरणार्थि
नाम् ॥ वेद्योपादेयभावानामष्टमे भेद उच्यते ॥ १२॥ स्वमाहात्म्यं मनुष्यत्वे पर

त्वंच महात्मनाम् ॥ विशेषो नवमे योगो भक्तिरूपः प्रकीर्तितः ॥ १३ ॥ स्वकल्या
ण गुणानंत्यकृत्स्नस्वाधीनतामतिः ॥ भक्त्युत्पत्तिविवृद्ध्यर्थं विस्तीर्णा दशमो
दिता ॥ १४ ॥ एकादशेऽस्य याथात्म्य साक्षात्कारावलोकनम् ॥ दत्तमुक्ताधि
दिप्राप्त्योर्भक्त्येकोपायता तथा ॥ १५ ॥ भक्तिशैघ्र्यमुपायोक्तिरशक्तस्यात्म
निष्ठता ॥ तत्प्रकारा त्वतिप्रीतिर्भक्ते द्वादश उच्यते ॥ १६ ॥ देहस्वरूपमात्माप्ति
हेतुरात्मविशोधनम् ॥ बंधहेतुर्विवेकश्च त्रयोदशउदीर्यते ॥ १७ ॥ गुणबंधवि
धौ तेषां कर्तृत्वं तन्निवर्तनम् ॥ गतित्रयस्वमूलत्वं चतुर्दशउदीर्यते ॥ १८ ॥ अ
चिन्मिश्राद्विशुद्धाच्च चेतनात्पुरुषोत्तमः ॥ व्यापनाद्भरणात्स्वाम्यादन्यः पंच
दशोदितः ॥ १९ ॥ देवासुर विभागोक्ति पूर्विका शास्त्रवश्यता ॥ तत्त्वानुष्ठानवि

ज्ञानस्थाने षोडश उच्यते ॥२०॥ अशास्त्रमासुरं कृत्स्नं शास्त्रीयं गुणतः पृथक्
॥ लक्षणं शास्त्रसिद्धस्य त्रिधा सप्तदशोदितम् ॥२१॥ ईश्वरे कर्तृता बुद्धिः स
त्वोपादेयतांतिमे ॥ स्वकर्मपरिणामश्च शास्त्रसारार्थ उच्यते ॥२२॥ कर्मयोग
स्तपस्तीर्थदानयज्ञादिसेवनम् ॥ ज्ञानयोगोजित स्वांतैः परिशुद्धात्मनिस्थि
तिः ॥२३॥ भक्तियोगः परैकांतप्रीत्या ध्यानादिषुस्थितिः ॥ त्रयाणामपि योगा
नां त्रिभिरन्योऽन्यसंगमः ॥२४॥ नित्यनैमित्तिकानांच पराराधनरूपिणां ॥
आत्मदृष्टेस्त्रयोप्येते योगद्वारेण साधकाः ॥२५॥ निरस्तनिखिलाज्ञानोदृष्ट्वा
ऽऽत्मानं परानुगम् ॥ प्रतिलभ्य परां भक्तिं तयैवाप्नोति तत्पदम् ॥२६॥ भक्तियो
गस्तदर्थी चेत् समग्रैश्वर्यसाधनम् ॥ आत्मार्थी चेत्त्रयोप्येते तत्कैवल्यस्य सा

धका:॥२७॥ ऐकांत्यं भगवत्येषां समानमधिकारिणाम्॥ यावत्प्राप्तिपरार्थी
चेत्तदेवात्यंतमश्नुते॥२८॥ज्ञानी तु परमैकांतीतदायत्तात्मजीवनः॥ तत्सं
श्लेषवियोगैकसुखदुःखस्तदेकधीः॥२९॥ भगवद्ध्यानयोगोक्तिवंदनस्तुतिकी
र्तनैः॥ लब्धात्मा तद्गतप्राणमनोबुद्धींद्रियक्रियः॥३०॥ निजकर्मादि भक्त्यं
तं कुर्यात् प्रीत्यैव कारितः॥ उपायतां परित्यज्य न्यसेद्देवे तु तामभीः॥३१॥
ऐकांत्यात्यंतदास्यैकरतिस्तत्पदमाप्नुयात्॥ तत्प्रधानमिदं शास्त्रमितिगी
तार्थसंग्रहः॥३२॥इति श्री भगवद्यामुनमुनिप्रणीतः श्रीमद्गीतार्थसंग्रहः
संपूर्णः॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥छ॥ ॥छ॥ ॥छ॥

॥ अथश्रीमद्भगवद्गीतामाहात्म्यप्रारंभः॥ ॥ गी
ताशास्त्रमिदंपुण्यंयःपठेत्प्रयतःपुमान्॥ विष्णोःप
दमवाप्नोति भयशोकादिवर्जितः॥ १॥ गीताऽध्यय
नशीलस्य प्राणायामपरस्यच॥ नैवसंतिहिपापा
नि पूर्वजन्मकृतानिच॥ २॥ मलनिर्मोचनंपुंसांज

लस्नानं दिने दिने ॥ सकृद्गीतांभसिस्नानं संसारमलना
शनम् ॥ ३ ॥ गीता सुगीता कर्तव्या किमन्यैः शास्त्रसं
ग्रहैः ॥ या स्वयं पद्मनाभस्य मुखपद्माद्विनिःसृता ॥
॥ ४ ॥ भारतामृतसर्वस्वं विष्णोर्वक्त्राद्विनिःसृतम् ॥
गीतागंगोदकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥ ५ ॥ सर्वोप

निषदो गावो दोग्धा गोपालनंदनः॥ पार्थोवत्सःसुधी
र्भोक्ता दुग्धंगीताऽमृतं महत्॥ ६॥ एकंशास्त्रंदेवकी
पुत्रगीतमेकोदेवोदेवकीपुत्र एव॥ एकोमंत्रस्तस्य
नामानि यानि कर्माण्येकं तस्यदेवस्य सेवा॥ ७॥
इतिश्रीमद्भगवद्गीता माहात्म्यंसमाप्तं॥ श्रीकृ॰॥ ॥

श्री हयग्रीवाय नमः ॥ ॥ शुक्लांबरध
रं विष्णुं शशिवर्णं चतुर्भुजम् ॥ प्रसन्न
वदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशांतये ॥ १ ॥
नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तम
म् ॥ देवीं सरस्वतीं चैव ततो जयमुदी

रयेत् ॥ २॥ व्यासं वसिष्ठनप्तारं शक्तेः
पौत्रमकल्मषं ॥ पराशरात्मजं वंदे शुक
तातं तपोनिधिम् ॥ ३ ॥ व्यासाय वि-
ष्णुरूपाय व्यासरूपाय विष्णवे ॥ नमो
वै ब्रह्मनिधये वासिष्ठाय नमोनमः ॥

॥४॥ अ चतुर्वदनो ब्रह्मा द्विबाहुरप
रो हरिः॥ अ फाललोचनः शंभुर्भग-
वान् बादरायणिः॥५॥ ॥ अस्म
द्गुरुभ्यो नमः॥ ॥ अस्मत्परमगुरु-
भ्यो नमः॥ अस्मत्सर्वगुरुभ्यो नमः॥

 श्रीमद्भगवद्गीताप्रारं०

१ श्रीमतेरामकृष्णायनमः॥ ॥श्रीगोपा १
लकृष्णायनमः॥ ॥ओंअस्यश्रीमद्भग
वद्गीतामालामंत्रस्य॥भगवान्वेदव्या- १
सऋषिः॥अनुष्टुप्छंदः॥श्रीकृष्णःपर

मात्मा देवता ॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वं

प्रज्ञावादांश्च भाषस इति बीजं ॥ सर्वध

र्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रजेति श-

क्तिः ॥ अहं त्वा सर्व पापेभ्यो मोक्षयिष्या

मि मा शुच इति कीलकं ॥ नैनं छिंदंति श

गी॰ स्त्राणि नैनं दहति पावक इत्यंगुष्ठाभ्यां न अ॰

२ मः ॥ न चैनं क्लेदयंत्यापो न शोषयति मारु १

तइति तर्जनीभ्यां नमः ॥ अच्छेद्योयमदा

ह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव चेति मध्यमा- २

भ्यां नमः ॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुरच

लोऽयसनातनइत्यनामिकाभ्यांनमः॥
पश्यमेपार्थरूपाणिशतशोऽथसहस्र
शइतिकनिष्ठिकाभ्यांनमः॥नानाविधा
निदिव्यानिनानावर्णाकृतीनिचेतिकर
तलकरपृष्ठाभ्यांनमः॥इतिकरन्यासः॥

अथ हृदयादिन्यासः ॥ नैनं छिंदंति शस्त्रा
णि नैनं दहति पावक इति हृदयाय नमः ॥
न चैनं क्लेदयंत्यापो न शोषयति मारुत इ
ति शिरसे स्वाहा ॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योय
मक्लेद्यो शोष्य एव चेति शिखायै वषट् ॥

नित्यःसर्वगतःस्थाणुरचलोऽयंसनात
नइतिकवचायहुं॥ पश्य मे पार्थरूपाणि
शतशोथसहस्त्रशइतिनेत्रत्रयायवौष
ट्॥ नानाविधानिदिव्यानिनानावर्णाकृ
तीनिचेत्यस्त्रायफट॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे

गी॰ पाठेविनियोगः॥ओंपार्थायप्रतिबोधि अ॰
४ तांभगवतानारायणेनस्वयंव्यासेनग्र १
थितांपुराणमुनिनामध्येमहाभारते॥
अद्वैतामृतवर्षिणीं भगवतीमष्टादशा ४
ध्यायिनीमंबत्वामनुसंदधामिभगवद्गी

त भवद्वेषिणीम् ॥ १ ॥ नमोऽस्तु ते व्यासवि
शालबुद्धे फुल्लारविंदायतपत्रनेत्र ॥ येन
त्वया भारततैलपूर्णः प्रज्वालितो ज्ञानम
यप्रदीपः ॥ २ ॥ प्रपन्नपारिजाताय तोत्र
वेत्रैकपाणये ॥ ज्ञानमुद्राय कृष्णाय

गी॰ गीतामृतदुहे नमः ॥ ३ ॥ सर्वोपनिषदो गा- अ॰
५ वो दोग्धा गोपालनंदनः ॥ पार्थो वत्सः सु- १
धीर्भोक्ता दुग्धं गीतामृतं महत् ॥ ४ ॥ वसु
देवसुतं देवं कंसचाणूरमर्दनं ॥ देवकीपर ५
मानंदं कृष्णं वंदे जगद्गुरुम् ॥ ५ ॥ भीष्मद्रो

जयद्रथजलागांधारनीलोत्पला
श[...]ग्राहवती कृपेण वहनी कर्णेन वेला
कुला॥ अश्वत्थामाविकर्णघोरमकरादु
र्योधनावर्तिनी सोत्तीर्णा खलु पांडवैर
णनदी कैवर्तकः केशवः॥६॥ पाराशर्य

वचः सरोजममलं गीतार्थगंधोत्कटं ना
नाख्यानककेसरं हरिकथासंबोधनाबो
धितम्॥ लोके सज्जनषट्पदैरहरहःपेपी
यमानंमुदा भूयाद्भारतपंकजं कलिमल
प्रध्वंसिनः श्रेयसे ॥७॥ मूकं करोति वाचा

लंपंगुंलंघयते गिरिम् ॥ यत्कृपा तमहं वं
दे परमानंदमाधवम् ॥ ८ ॥ यंब्रह्मावरु-
णेंद्ररुद्रमरुतः स्तुन्वंति दिव्यैः स्तवैर्वेदै
स्सांगपदक्रमोपनिषदैर्गायंति यंसाम
गाः ॥ ध्यानावस्थित तद्गतेन मनसापश्यं

तिर्यंयोगिनो यस्यांतंनविदुःसुरासुरग
णादेवायतस्मैनमः॥९॥इतिध्यानं॥
धृतराष्ट्रउवाच॥ ॥धर्मक्षेत्रेकुरुक्षेत्रेस
मवेतायुयुत्सवः॥मामकाःपांडवाश्चैव
किमकुर्वतसंजय॥१॥ ॥संजयउवाच

॥ दृष्ट्वातु पांडवानीकं व्यूढं दुर्योधनस्त
दा ॥ आचार्यमुपसंगम्य राजा वचनम
ब्रवीत् ॥ २ ॥ पश्यैतां पांडुपुत्राणामाचा
र्यमहतीं चमूम् ॥ व्यूढां द्रुपदपुत्रेण तव
शिष्येण धीमता ॥ ३ ॥ अत्रशूरामहेष्वा

भा भीमार्जुनसमा युधि ॥ युयुधानोवि
राटश्चद्रुपदश्च महारथः ॥ ४ ॥ धृष्टकेतुश्चे
कितानः काशिराजश्च वीर्यवान् ॥ पुरु
जित्कुंतिभोजश्च शैब्यश्च नरपुंगवः ॥ ५
॥ युधामन्युश्च विक्रांत उत्तमौजाश्च वी-

र्यवान् ॥ सौभद्रोद्रौपदेयाश्च सर्वएव म
हारथाः ॥ ६ ॥ अस्माकं तु विशिष्टा ये ता
न्निबोध द्विजोत्तम ॥ नायका मम सैन्य
स्य संज्ञार्थं तान्ब्रवीमि ते ॥ ७ ॥ भवान्
भीष्मश्च कर्णश्च कृपश्च समितिंजयः ॥

अश्वत्थामा विकर्णश्च सौमदत्तिस्तथै
वच ॥८॥ अन्येचबहवः शूरा मदर्थेत्य
क्तजीविताः ॥ नानाशस्त्रप्रहरणाः सर्वे
युद्धविशारदाः ॥९॥ अपर्याप्तं तदस्मा
कं बलंभीष्माभिरक्षितम् ॥ पर्याप्तंत्वि

दमेतेषां बलं भीमाभिरक्षितम् ॥ १० ॥ अ
यनेषु च सर्वेषु यथाभागमवस्थिताः ॥ भी
ष्ममेवाभिरक्षंतु भवंतः सर्व एव हि ॥ ११ ॥
तस्य संजनयन् हर्षं कुरुवृद्धः पितामहः ॥
सिंहनादं विनद्योच्चैः शंखं दध्मौ प्रतापवा

न्१२ ततः शंखाश्च भेर्यश्च पणवानकगोमु
खाः॥ सहसैवाभ्यहन्यंत स शब्दस्तुमुलो
ऽभवत्॥१३॥ ततः श्वेतैर्हयैर्युक्ते महति स्यं
दने स्थितौ॥ माधवः पांडवश्चैव दिव्यौ शं
खौ प्रदध्मतुः॥१४॥ पांचजन्यं हृषीकेशो

देवदत्तं धनंजयः ॥ पौंड्रं दध्मौ महाशंखं भी
मकर्मा वृकोदरः ॥ १५ ॥ अनंतविजयं रा
जा कुंती पुत्रो युधिष्ठिरः ॥ नकुलः सहदेव
श्च सुघोषमणिपुष्पकौ ॥ १६ ॥ काश्यश्च
परमेष्वासः शिखंडी च महारथः ॥ धृष्टद्यु

म्नोविराटश्चसात्यकिश्चापराजितः॥१७॥
द्रुपदोद्रौपदेयाश्चसर्वशः पृथिवीपते॥सौ
भद्रश्चमहाबाहुःशंखान्दध्मुःपृथक्पृथ
क्॥१८॥सघोषोधार्तराष्ट्राणांहृदयानि
व्यदारयत॥नभश्चपृथिवींचैवतुमुलो

व्यनुनादयन्॥१९॥अथव्यवस्थितान्
दृष्ट्वाधार्तराष्ट्रान्कपिध्वजः॥प्रवृत्तेशस्त्र
संपातेधनुरुद्यम्यपांडवः॥२०॥हृषीके
शंतदावाक्यमिदमाहमहीपते॥ ॥अ-
र्जुनउवाच॥ ॥सेनयोरुभयोर्मध्येर

गी. थंस्थापयमेऽच्युत ॥ २१ ॥ यावदेतान्नि अ.
१२ रीक्षेऽहंयोद्धुकामानवस्थितान् ॥ कैर्मया १
सहयोद्धव्यमस्मिन्रणसमुद्यमे ॥ २२ ॥
योत्स्यमानानवेक्षेऽहंयएतेऽत्रसमाग १३
ताः ॥ धार्तराष्ट्रस्यदुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकी

र्षव: ॥२३॥ ॥संजय उवाच॥ ॥एवमु
क्तो हृषीकेशो गुडाकेशेन भारत॥ सेन
योरुभयोर्मध्ये स्थापयित्वा रथोत्तम
म्॥२४॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषां च
महीक्षिताम्॥ ॥उवाच पार्थ पश्येतान्सम

वेतान्कुरूनिति ॥२५॥ तत्रापश्यत्स्थि
तान्पार्थः पितॄनथ पितामहान् ॥ आ
चार्यान्मातुलान्भ्रातॄन्पुत्रान्पौत्रान्
सखींस्तथा ॥२६॥ श्वशुरान्सुहृदश्चैव
सेनयोरुभयोरपि ॥ तान्समीक्ष्य स

कौंतेयः सर्वान्बंधूनवस्थितान् ॥ २७ ॥
कृपया परयाविष्टो विषीदन्निदमब्रवीत्
॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ दृष्ट्वेमं स्वजनं कृष्ण
युयुत्सुं समुपस्थितम् ॥ २८ ॥ सीदंति म-
म गात्राणि मुखं च परिशुष्यति ॥ वेपथु

श्चशरीरेमेरोमहर्षश्चजायते ॥२९॥ गांडी
वंस्रंसतेहस्तात्त्वक्चैवपरिदह्यते ॥ नच
शक्नोम्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः ॥३०
॥ निमित्तानिचपश्यामि विपरीतानिके
शव ॥ नचश्रेयोऽनुपश्यामिहत्वास्वजन

१४

माहवे॥३१॥नकांक्षेविजयंकृष्णनचरा
ज्यंसुखानिच॥किंनोराज्येनगोविंदकिं
भोगैर्जीवितेनवा॥३२॥येषामर्थेकांक्षि
तंनोराज्यंभोगाःसुखानिच॥तइमेऽव
स्थितायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच॥

 ॥३३॥ आचार्याः पितरः पुत्रास्तथैवचपि
 तामहाः॥ मातुलाः श्वशुराः पौत्राः श्यालाः
संबंधिनस्तथा ॥३४॥ एतान्नहंतुमिच्छा
मिघ्नतोपिमधुसूदन॥ अपित्रैलोक्यरा-
ज्यस्यहेतोः किंनुमहीकृते ॥३५॥ निहत्य

धार्तराष्ट्रान्नः का प्रीतिः स्याज्जनार्दन ॥ पा
पमेवाश्रयेदस्मान्हत्वैतानाततायिनः ॥
॥ ३६ ॥ तस्मान्नार्हा वयं हंतुं धार्तराष्ट्रान्स्व
बांधवान् ॥ स्वजनं हि कथं हत्वा सुखिनः स्या
म माधव ॥ ३७ ॥ यद्यप्येते न पश्यंति लोभो

पहतचेतसः ॥ कुलक्षयकृतंदोषंमित्रद्रोहे

चपातकम् ॥ ३८ ॥ कथंनज्ञेयमस्माभिः
पापादस्मान्निवर्तितुम् ॥ कुलक्षयकृतं
दोषंप्रपश्यद्भिर्जनार्दन ॥ ३९ ॥ कुलक्षये
प्रणश्यंतिकुलधर्माःसनातनाः ॥ धर्मेन

ष्टेकुलंकृत्स्नमधर्मोऽभिभवत्युत॥४०॥
अधर्माभिभवात्कृष्णप्रदुष्यंतिकुलस्त्रि
यः॥स्त्रीषुदुष्टासुवार्ष्णेयजायतेवर्णसं
करः॥४१॥संकरोनरकायैवकुलघ्नानां
कुलस्यच॥पतंतिपितरोह्येषांलुप्तपिं-

डोदककिया: ॥ ४२ ॥ दोषैरेतैः कुलघ्नानां
वर्णसंकरकारकैः ॥ उत्साद्यंते जातिधर्माः
कुलधर्माश्च शाश्वताः ॥ ४३ ॥ उत्सन्नकु
लधर्माणां मनुष्याणां जनार्दन ॥ नरके
नियतं वासो भवतीत्यनुशुश्रुम ॥ ४४ ॥

अहोबत महत्पापंकर्तुंव्यवसितावयं ॥ य
द्राज्यसुखलोभेन हंतुंस्वजनमुद्यताः॥४५
॥ यदिमामप्रतीकारमशस्त्रंशस्त्रपाण
यः॥ धार्तराष्ट्रारणेहन्युस्तन्मेक्षेमतरंभ
वेत् ॥४६॥ संजयउवाच ॥ ॥ एवमुक्त्वा

 ऽर्जुनः संख्ये रथोपस्थ उपाविशत्॥ वि
 सृज्य सशरं चापं शोकसंविग्नमानसः
॥४७॥ ओंतत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मवि
द्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे अर्जुनविषादयोगोना०

संजयउवाच ॥ ॥ तंतथाकृपयाविष्टमश्रु
पूर्णाकुलेक्षणं ॥ विषीदंतमिदंवाक्यमु-
वाचमधुसूदनः ॥१॥ ॥ श्रीभगवानुवाच
॥ कुतस्त्वाकश्मलमिदंविषमेसमुपस्थि
तम् ॥ अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरम

र्जुन ॥२॥ क्लैब्यंमास्मगमः पार्थनैतत्त्व

य्युपपद्यते ॥ क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यंत्यक्त्वो

त्तिष्ठपरंतप ॥३॥ ॥अर्जुनउवाच ॥ ॥

कथंभीष्ममहंसंख्ये द्रोणंचमधुसूदन

॥इषुभिः प्रतियोत्स्यामिपूजार्हावरि

सूदन ॥ ४ ॥ गुरूनहत्वा हि महानुभावान्
श्रेयो भोक्तुं भैक्ष्यमपीह लोके ॥ हत्वाऽर्थ
कामांस्तु गुरूनिहैव भुंजीय भोगान्रुधि
रप्रदिग्धान् ॥ ५ ॥ न चैतद्विद्मः कतरन्नो
गरीयो यद्वा जयेम यदि वा नो जयेयुः ॥ या

नेवहत्वानजिजीविषामस्तेऽवस्थिताःप्र
मुखेधार्तराष्ट्राः॥६॥कार्पण्यदोषोपहतस्व
भावःपृच्छामित्वांधर्मसंमूढचेताः॥यच्छ्रेयः
स्यान्निश्चितंब्रूहितन्मेशिष्यस्तेऽहंशाधि
मांत्वांप्रपन्नम॥७॥नहिप्रपश्यामिममा

पनुद्याद्यच्छोकमुच्छोषणमिंद्रियाणाम्
अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसुराणाम
पिचाधिपत्यम् ॥८॥ ॥संजयउवाच॥
एवमुक्त्वाहृषीकेशंगुडाकेशःपरंतप॥न
योत्स्यइतिगोविंदमुक्त्वातूष्णींबभूवह॥

॥९॥तमुवाचहृषीकेशःप्रहसन्निवभारत॥
सेनयोरुभयोर्मध्येविषीदंतमिदंवचः॥१०॥
श्रीभगवानुवाच॥ ॥अशोच्यानन्वशोच
स्त्वंप्रज्ञावादांश्चभाषसे॥गतासूनगतासूं
श्चनानुशोचंतिपंडिताः॥११॥नत्वेवाहंजातु

नासंनत्वंनेमेजनाधिपाः॥ नचैवनभविष्या
मःसर्वेवयमतःपरम्॥ १२॥ देहिनोऽस्मिन्
यथादेहेकौमारंयौवनंजरा॥ तथादेहांतरप्रा
प्तिर्धीरस्तत्रनमुह्यति॥ १३॥ मात्रास्पर्शा
स्तुकौंतेयशीतोष्णसुखदुःखदाः॥ आग

मापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्वभारत
॥१४॥ यंहिनव्यथयंत्येतेपुरुषंपुरुषर्षभ ॥
समदुःखसुखंधीरंसोमृतत्वायकल्पते ॥१५
॥नासतोविद्यतेभावोनाभावोविद्यतेसतः
उभयोरपिदृष्टोंतस्त्वनयोस्तत्वदर्शिभिः ॥१६

अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वमिदंततम्॥ विना
शमव्ययस्यास्यनकश्चित्कर्तुमर्हति॥ १७॥
अंतवंतइमेदेहानित्यस्योक्ताःशरीरिणः॥ अ
नाशिनोऽप्रमेयस्यतस्माद्युद्ध्यस्वभारत॥
॥ १८॥ यएनंवेत्तिहंतारंयश्चैनंमन्यतेहतम्

॥उभौतौनविजानीतोनायंहंतिनहन्यते॥१९
॥नजायतेम्रियतेवाकदाचिन्नायंभूत्वाभ
वितावानभूयः॥अजोनित्यःशाश्वतोयं
पुराणोनहन्यतेहन्यमानेशरीरे॥२०॥वेदा
विनाशिनंनित्यंयएनमजमव्ययम॥कथं

सपुरुषःपार्थकंघातयतिहंतिकम् ॥ २१ ॥
वासांसिजीर्णानियथाविहायनवानिगृ
ह्णातिनरोऽपराणि ॥ तथाशरीराणिविहा
यजीर्णान्यन्यानिसंयातिनवानिदेही ॥
॥ २२ ॥ नैनंछिंदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपा

गी॰ वकः॥ नचैनंक्लेदयंत्यापोनशोषयतिमा अ॰
४ रुतः॥२३॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्यो २
ऽशोष्यएवच॥ नित्यःसर्वगतःस्थाणुरच
लोऽयंसनातनः॥२४॥ अव्यक्तोऽयमचिं २४
त्योऽयमविकार्योऽयमुच्यते॥ तस्मादेवंवि

दित्वैनंनानुशोचितुमर्हसि ॥२५॥ अथचैनं
नित्यजातंनित्यंवामन्यसेमृतम्॥ तथापि
त्वंमहाबाहोनैनंशोचितुमर्हसि ॥२६॥ जात
स्यहिध्रुवोमृत्युर्ध्रुवंजन्ममृतस्यच ॥ तस्मा
दपरिहार्येऽर्थेनत्वंशोचितुमर्हसि ॥२७॥

गी. अव्यक्तादीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभार अ.
२५ त॥अव्यक्तनिधनान्येवतत्रकापरिदेवना॥ २
॥२८॥आश्चर्यवत्पश्यतिकश्चिदेनमाश्च
र्यवद्वदतितथैवचान्यः॥आश्चर्यवच्चैनम २५
न्यःशृणोतिश्रुत्वाप्येनंवेदनचैवकश्चित्

॥२९॥ देहीनित्यमवध्योऽयंदेहेसर्वस्यभा
रत॥ तस्मात्सर्वाणि भूतानिनत्वंशोचि
तुमर्हसि॥३०॥स्वधर्ममपिचावेक्ष्यनवि
कंपितुमर्हसि॥ धर्म्याद्धियुद्धाच्छ्रेयोऽ
न्यत्क्षत्रियस्यनविद्यते॥३१॥यदृच्छ

याचोपपन्नंस्वर्गद्वारमपावृतम्॥सुखि
नःक्षत्रियाःपार्थलभंतेयुद्धमीदृशं॥३२
॥अथचेत्त्वमिमंधर्म्यंसंग्रामंनकरिष्य
सि॥ततःस्वधर्मंकीर्तिंचहित्वापापम
वाप्स्यसि॥३३॥अकीर्तिंचापिभूतानि

कथयिष्यंतिते ऽव्ययाम् ॥ संभावितस्य
चाकीर्तिर्मरणादतिरिच्यते ॥ ३४ ॥ भया
द्रणादुपरतं मंस्यंते त्वां महारथाः ॥ येषां
च त्वं बहुमतो भूत्वा यास्यसि लाघवं ॥ ३५
॥ अवाच्यवादांश्च बहून् वदिष्यंति तवाहि

ताः॥निंदंतस्तवसामर्थ्यंततोदुःखतरंनु
किम्॥३६॥हतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गंजि
त्वावाभोक्ष्यसेमहीम्॥तस्मादुत्तिष्ठकौं
तेययुद्धायकृतनिश्चयः॥३७॥सुखदुः
खेसमेकृत्वालाभालाभौजयाजयौ॥

ततोयुद्धाययुज्यस्वनैवंपापमवाप्स्य-
सि ॥ ३८ ॥ एषातेऽभिहितासांख्येबुद्धि
र्योगेत्विमांशृणु ॥ बुद्ध्यायुक्तोययापा
र्थकर्मबंधंप्रहास्यसि ॥ ३९ ॥ नेहाभिक्र
मनाशोऽस्तिप्रत्यवायोनविद्यते ॥ स्व

स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भया-
त् ॥ ४० ॥ व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कु
रुनंदन ॥ बहुशाखा ह्यनंताश्च बुद्धयोऽ
व्यवसायिनाम् ॥ ४१ ॥ यामिमां पुष्पि
तां वाचं प्रवदंत्यविपश्चितः ॥ वेदवादर

ताः पार्थ नान्यदस्तीतिवादिनः ॥ ४२ ॥
कामात्मनः स्वर्गपरा जन्मकर्मबलप्र-
दाम् ॥ क्रियाविशेषबहुलांभोगैश्वर्यग
तिंप्रति ॥ ४३ ॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानांत
यापहृतचेतसाम् ॥ व्यवसायात्मिका

बुद्धिः समाधौ न विधीयते ॥ ४४ ॥ त्रैगु-
ण्यविषया वेदा निस्त्रैगुण्यो भवार्जुन ॥
निर्द्वंद्वो नित्यसत्वस्थो निर्योगक्षेम आ
त्मवान् ॥ ४५ ॥ यावानर्थ उदपाने सर्वतः
संप्लुतोदके ॥ तावान् सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मण

स्य विजानतः ॥ ४६ ॥ कर्मण्येवाधिका
रस्तेमाफलेषुकदाचन ॥ माकर्मफल
हेतुर्भूर्मातेसंगोऽस्त्वकर्मणि ॥ ४७ ॥
योगस्थः कुरुकर्माणि संगंत्यक्त्वाध
नंजय ॥ सिद्ध्यसिद्ध्योः समोभूत्वास

मत्वंयोगउच्यते ॥ ४८ ॥ दूरेणह्यवरंकर्म
३० बुद्धियोगाद्धनंजय ॥ बुद्धौशरणमन्वि-
च्छकृपणाःफलहेतवः ॥ ४९ ॥ बुद्धियुक्तो
जहातीहउभेसुकृतदुष्कृते ॥ तस्माद्योगा ३०
ययुज्यस्वयोगःकर्मसुकौशलम् ॥ ५० ॥

कर्मजंबुद्धियुक्ताहिफलंत्यक्त्वामनीषि
णः॥जन्मबंधविनिर्मुक्ताःपदंगच्छंत्यना
मयम्॥५१॥यदातेमोहकलिलंबुद्धि
र्व्यतितरिष्यति॥तदागंतासिनिर्वेदंश्रो
तव्यस्यश्रुतस्यच॥५२॥श्रुतिविप्रति-

पन्नातेयदास्थास्यतिनिश्चला॥समा
धावचलाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि
॥५३॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥स्थितप्र-
ज्ञस्यकाभाषासमाधिस्थस्यकेशव॥
स्थितधीःकिंप्रभाषेतकिमासीतव्रजे

तकिम्॥५४॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥
प्रजहातियदाकामान्सर्वान्पार्थमनो
गतान्॥आत्मन्येवात्मनातुष्टःस्थित
प्रज्ञस्तदोच्यते॥५५॥दुःखेष्वनुद्विग्न
मनाःसुखेषुविगतस्पृहः॥वीतरागभ

यक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्यते ॥५६॥ यः
सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्यशुभाशुभम्
॥नाभिनंदतिनद्वेष्टितस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता
॥५७॥यदासंहरतेचायंकूर्मोंगानीवसर्व
शः॥इंद्रियाणींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञा

प्रतिष्ठिता ॥५८॥ विषया विनिवर्त्तंते निरा
हारस्य देहिनः ॥ रसवर्जं रसोप्यस्य परं दृ
ष्ट्वा निवर्तते ॥५९॥ यततो ह्यपि कौंतेय
पुरुषस्य विपश्चितः ॥ इंद्रियाणि प्रमा
थीनि हरंति प्रसभं मनः ॥६०॥ तानि

गी. सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ॥ अ.
३३ वशेहि यस्येंद्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रति २
ष्ठिता ॥ ६१ ॥ ध्यायतो विषयान्पुंसः सं
गस्तेषूपजायते ॥ संगात्संजायते कामः ३३
कामात्क्रोधोऽभिजायते ॥ ६२ ॥ क्रो-

धाद्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः
॥स्मृतिभ्रंशात् बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्र
णश्यति॥६३॥रागद्वेषवियुक्तैस्तु विष
यानिंद्रियैश्चरन्॥आत्मवश्यैर्विधेया-
त्मा प्रसादमधिगच्छति॥६४॥प्रसादे

सर्वदुःखानां हानिरस्योपजायते ॥ प्रस
न्नचेतसो ह्याशुबुद्धिः पर्यवतिष्ठते ॥ ६५॥
नास्तिबुद्धिरयुक्तस्य नचायुक्तस्य भाव
ना ॥ नचाभावयतः शांतिरशांतस्य कुतः
सुखम् ॥ ६६ ॥ इंद्रियाणांहि चरतां यन्म

नोऽनुविधीयते॥तदस्यहरतिप्रज्ञांवा
युर्नावमिवांभसि॥६७॥तस्माद्यस्यम
हाबाहोनिगृहीतानिसर्वशः॥इंद्रिया
णींद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता॥
॥६८॥यानिशासर्वभूतानांतस्यांजाग

र्तिसंयमी ॥ यस्यां जाग्रति भूतानि सा
 निशा पश्यतो मुनेः ॥ ६९ ॥ आपूर्यमाण
मचलप्रतिष्ठं समुद्रमापः प्रविशंति यद्व
त् ॥ तद्वत्कामा यं प्रविशंति सर्वे स शांति
माप्नोति न कामकामी ॥ ७० ॥ विहाय

कामान्यःसर्वान्पुमांश्चरतिनिस्स्पृहः

॥निर्ममोनिरहंकारःसशांतिमधिगच्छ

ति॥७१॥एषाब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनं

प्राप्यविमुह्यति॥स्थित्वास्यामंतकाले

पिब्रह्मनिर्वाणमृच्छति॥७२॥ ओं तत्सदिति

गी॰ श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसं अ॰

३६ वादे सांख्ययोगोनाम द्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ श्रीकृ॰ ॥ ६॥ ॥ ३

अर्जुनउवाच ॥ ॥ज्यायसीचेत्कर्मण
स्तेमताबुद्धिर्जनार्दन ॥तत् किंकर्मणि ३६
घोरेमांनियोजयसिकेशव ॥१॥ व्या

मिश्रेणेववाक्येनबुद्धिंमोहयसीवमे ॥
तदेकंवदनिश्चित्ययेनश्रेयोऽहमाप्नुया
म् ॥२॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥लोकेऽ
स्मिन्द्विविधानिष्ठापुराप्रोक्तामयाऽन
घ ॥ज्ञानयोगेनसांख्यानांकर्मयोगेन

 योगिनाम् ॥३॥ नकर्मणामनारंभान्नै
 ष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते ॥ नचसंन्यसनादेव
सिद्धिंसमधिगच्छति ॥४॥ नहिकश्चि
त्क्षणमपिजातुतिष्ठत्यकर्मकृत् ॥ का
र्यतेह्यवशःकर्मसर्वःप्रकृतिजैर्गुणैः ॥५

॥कर्मेंद्रियाणिसंयम्ययआस्तेमनसा
स्मरन्॥इंद्रियार्थान्विमूढात्मा मिथ्या
चारःसउच्यते॥६॥यस्त्विंद्रियाणि मन
सा नियम्यारभतेऽर्जुन॥कर्मेंद्रियैःकर्म
योगमसक्तःसविशिष्यते॥७॥नियतंकु

गी० रुकर्मत्वंकर्मज्यायोह्यकर्मणः॥शरीरया अ०
३८ त्रापिचतेनप्रसिद्ध्येदकर्मणः॥८॥यज्ञा ३
र्थात्कर्मणोऽन्यत्रलोकोऽयंकर्मबंधनः
॥तदर्थंकर्मकौंतेयमुक्तसंगःसमाचर॥९॥ ३८
सहयज्ञाःप्रजाःसृष्ट्वापुरोवाचप्रजाप

तिः॥अनेनप्रसविष्यध्वमेषवोस्त्विष्टका
मधुक्॥१०॥देवान्भावयताऽनेनतेदेवा
भावयंतुवः॥परस्परंभावयंतःश्रेयःपरम
वाप्स्यथ॥११॥इष्टान्भोगान्हिवोदेवा
दास्यंतेयज्ञभाविताः॥तैर्दत्तानप्रदायै

भ्यो यो भुंक्तेस्तेन एवसः ॥ १२ ॥ यज्ञशि
ष्टाशिनः संतो मुच्यंते सर्वकिल्बिषैः ॥ भुं
जते ते त्वघं पापा ये पचंत्यात्मकारणात्
॥ १३ ॥ अन्नाद्भवंति भूतानि पर्जन्यादन्न
संभवः ॥ यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः कर्म-

समुद्भवः॥१४॥कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्मा
क्षरसमुद्भवम्॥तस्मात्सर्वगतंब्रह्मनित्यं
यज्ञेप्रतिष्ठितम्॥१५॥एवंप्रवर्तितंचक्रंना
नुवर्तयतीहयः॥अघायुरिंद्रियारामोमोघं
पार्थसजीवति॥१६॥यस्त्वात्मरतिरेवस्या

दात्मतृप्तश्च मानवः॥ आत्मन्येव च संतुष्ट-
स्तस्य कार्यं न विद्यते॥१७॥ नैव तस्य कृते
नार्थो नाकृतेनेह कश्चन॥ न चास्य सर्वभू
तेषु कश्चिदर्थव्यपाश्रयः॥१८॥ तस्माद
सक्तः सततं कार्यं कर्म समाचर॥ असक्तो

ह्याचरन्कर्म परमाप्नोति पूरुषः ॥१९॥ कर्म
णैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः ॥ लो
कसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि ॥२०॥
यद्यदाचरति श्रेष्ठस्तत्तदेवेतरो जनः ॥ स यत्
प्रमाणं कुरुते लोकस्तदनुवर्तते ॥२१॥ न

गी. मेपार्थास्तिकर्तव्यंत्रिषुलोकेषुकिंचन ॥ अ.
४१ नानवाप्तमवाप्तव्यंवर्तएवचकर्मणि ॥२२ ३
यदिह्यहंनवर्तेयंजातुकर्मण्यतंद्रितः ॥ मम
वर्त्मानुवर्ततेमनुष्याःपार्थसर्वशः ॥२३॥ ४१
उत्सीदेयुरिमेलोकानकुर्यांकर्मचेदहम् ॥ सं

करस्यचकर्तास्यामुपहन्यामिमाःप्रजाः
॥२४॥सक्ताःकर्मण्यविद्वांसोयथाकुर्वं
तिभारत॥कुर्याद्विद्वांस्तथासक्तश्चिकी
र्षुर्लोकसंग्रहम्॥२५॥नबुद्धिभेदंजनयेद
ज्ञानांकर्मसंगिनां॥जोषयेत्सर्वकर्माणि

विद्वान्युक्तः समाचरन् ॥२६॥ प्रकृतेः क्रि
यमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ॥ अहं-
कारविमूढात्मा कर्ताऽहमिति मन्यते ॥२७
॥ तत्त्ववित्तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः
॥ गुणा गुणेषु वर्तंत इति मत्वा न सज्जते ॥२८॥

प्रकृतेर्गुणसंमूढाःसज्जंतेगुणकर्मसु॥ता
नकृत्स्नविदोमंदान्कृत्स्नविन्नविचालयेत्
॥२९॥मयिसर्वाणिकर्माणिसंन्यस्याध्या
त्मचेतसा॥निराशीर्निर्ममोभूत्वायुध्यस्व
विगतज्वरः॥३०॥येमेमतमिदंनित्यमनु

गी तिष्ठंतिमानवाः॥श्रद्धावंतोऽनसूयंतोमुच्यं अ·
४३ तेतेऽपिकर्मभिः॥३१॥येत्वेतदभ्यसूयं- ३
तोनानुतिष्ठंतिमेमतम्॥सर्वज्ञानविमू-
ढांस्तान्विद्धिनष्टानचेतसः॥३२॥सदृ ४३
शंचेष्टतेस्वस्याःप्रकृतेर्ज्ञानवानपि॥

प्रकृतिंयांतिभूतानिनिग्रहः किंकरिष्यति
॥३३॥ इंद्रियस्येंद्रियस्यार्थेरागद्वेषौव्य
वस्थितौ॥ तयोर्नवशमागच्छेत्तौह्यस्यप
रिपंथिनौ॥३४॥ श्रेयान्स्वधर्मोविगुणः
परधर्मात्स्वनुष्ठितात्॥ स्वधर्मेनिधनंश्रे

यःपरधर्मोभयावहः॥३५॥अर्जुनउवाच
॥अथकेनप्रयुक्तोऽयंपापंचरतिपूरुषः॥
अनिच्छन्नपिवार्ष्णेयबलादिवनियोजि
तः॥३६॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥काम
एषक्रोधएषरजोगुणसमुद्भवः॥महाश

नोमहापाप्माविद्ध्येनमिहवैरिणम् ॥ ३७ ॥
धूमेनाव्रियतेवह्निर्यथाऽऽदर्शोमलेनच ॥
यथोल्बेनावृतोगर्भस्तथातेनेदमावृतम्
॥ ३८ ॥ आवृतंज्ञानमेतेनज्ञानिनोनित्य
वैरिणा ॥ कामरूपेणकौंतेयदुष्पूरेणान

लेनच॥३९॥इंद्रियाणि मनोबुद्धिरस्या
धिष्ठानमुच्यते॥एतैर्विमोहयत्येषज्ञान
मावृत्यदेहिनम्॥४०॥तस्मात्त्वमिंद्रिया
ण्यादौ नियम्य भरतर्षभ॥पाप्मानं प्र
जहिह्येनंज्ञानविज्ञाननाशनम्॥४१॥

इंद्रियाणि पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः परं मनः ॥
मनसस्तु परा बुद्धिर्योर्बुद्धेः परतस्तु सः ॥
॥ ४२ ॥ एवं बुद्धेः परं बुध्वा संस्तभ्यात्मा
नमात्मना ॥ जहि शत्रुं महाबाहो कामरू
पं दुरासदम् ॥ ४३ ॥ ओं तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासू

पनिषत्सुब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे कर्मयोगो

नाम तृतीयोऽध्यायः ॥३॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ इमंविवस्वतेयोगं
प्रोक्तवानहमव्ययम् ॥ विवस्वान् मनवे
प्राहमनुरिक्ष्वाकवेऽब्रवीत् ॥१॥ एवंपरं

पराप्राप्तमिमंराजर्षयोविदुः॥सकालेने
हमहतायोगोनष्टःपरंतप॥२॥सएवायंम
यातेऽद्ययोगःप्रोक्तःपुरातनः॥भक्तोऽसि
मेसखाचेतिरहस्यंह्येतदुत्तमम्॥३॥ ॥
अर्जुनउवाच॥ ॥अपरंभवतोजन्म परं

गी. जन्मविवस्वतः॥कथमेतद्विजानीयांत्वमा अ.

४७ दौप्रोक्तवानिति॥४॥ ॥श्रीभगवानुवाच ४

॥बहूनिमेव्यतीतानिजन्मानितवचार्जुन॥

तान्यहंवेदसर्वाणिनत्वंवेत्थपरंतप॥५॥ ४७

अजोपिसन्नव्ययात्माभूतानामीश्वरोपि

सन्॥ प्रकृतिंस्वामधिष्ठायसंभवाम्यात्म-
मायया॥६॥यदायदाहिधर्मस्यग्लानि
र्भवतिभारत॥ अभ्युत्थानमधर्मस्यतदा
ऽऽत्मानंसृजाम्यहम्॥७॥परित्राणायसा
धूनांविनाशायचदुष्कृताम्॥ धर्मसंस्था

पनार्थायसंभवामियुगेयुगे॥८॥जन्म
कर्मचमेदिव्यमेवंयोवेत्तितत्वतः॥त्यक्त्वा
देहंपुनर्जन्मनैतिमामेतिसोर्जुन॥९॥वी
तरागभयक्रोधामन्मयामामुपाश्रिताः॥
बहवोज्ञानतपसापूतामद्भावमागताः॥१०॥

४८

येयथामांप्रपद्यंतेतांस्तथैवभजाम्यहम् ॥
ममवर्त्मानुवर्तंतेमनुष्याःपार्थसर्वशः॥११
कांक्षंतःकर्मणांसिद्धिंयजंतइहदेवताः॥क्षि
प्रंहिमानुषेलोकेसिद्धिर्भवतिकर्मजा॥१२॥
चातुर्वर्ण्यंमयासृष्टंगुणकर्मविभागशः॥

तस्यकर्तारमपिमांविद्ध्यकर्तारमव्ययं ॥१३॥
नमांकर्माणिलिंपंतिनमेकर्मफलेस्पृहा ॥
इतिमांयोऽभिजानातिकर्मभिर्नसबध्यते
॥१४॥एवंज्ञात्वाकृतंकर्मपूर्वैरपिमुमुक्षु
भिः॥कुरुकर्मैवतस्मात्त्वंपूर्वैःपूर्वतरंकृत

म्॥१५॥ किंकर्मकिमकर्मेतिकवयोप्य
त्रमोहिताः॥तत्तेकर्मप्रवक्ष्यामियज्ज्ञा
त्वामोक्ष्यसेऽशुभात्॥१६॥कर्मणो
ह्यपिबोद्धव्यंबोद्धव्यंचविकर्मणः॥अ
कर्मणश्चबोद्धव्यंगहनाकर्मणोगतिः

गी. ॥१७॥कर्मण्यकर्मयःपश्येदकर्मणिच अ.
५० कर्मयः॥सबुद्धिमान्मनुष्येषुसयुक्तःकृ ४
त्स्नकर्मकृत्॥१८॥यस्यसर्वेसमारंभाः
कामसंकल्पवर्जिताः॥ज्ञानाग्निदग्धक- ५०
र्माणंतमाहुःपंडितंबुधाः॥१९॥त्यक्त्वा

कर्मफलासंगं नित्यतृप्तो निराश्रयः ॥ क
र्मण्यभिप्रवृत्तोपि नैव किंचित्करोति सः
॥ २० ॥ निराशीर्यतचित्तात्मा त्यक्तसर्वप
रिग्रहः ॥ शारीरं केवलं कर्म कुर्वन्नाप्नोति
किल्बिषम् ॥ २१ ॥ यदृच्छालाभसंतुष्टो

द्वंद्वातीतोविमत्सरः॥समःसिद्धावसिद्धौच
कृत्वापिननिबध्यते॥२२॥गतसंगस्य
मुक्तस्यज्ञानावस्थितचेतसः॥यज्ञाया
चरतःकर्मसमग्रंप्रविलीयते॥२३॥ब्रह्मा
र्पणंब्रह्महविर्ब्रह्माग्नौब्रह्मणाहुतम्॥ब्रह्मै

वतेनगंतव्यंब्रह्मकर्मसमाधिना॥२४॥दैव
मेवापरेयज्ञंयोगिनःपर्युपासते॥ब्रह्माग्ना
वपरेयज्ञंयज्ञेनैवोपजुह्वति॥२५॥श्रो
त्रादीनींद्रियाण्यन्येसंयमाग्निषुजुह्वति
॥शब्दादीन्विषयानन्यइंद्रियाग्निषुजुह्व-

 ति॥२६॥सर्वाणींद्रियकर्माणिप्राणक
 र्माणिचापरे॥आत्मसंयमयोगाग्नौजुह्वति
ज्ञानदीपिते॥२७॥द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञायो
गयज्ञास्तथापरे॥स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च
यतयःसंशितव्रताः॥२८॥अपानेजुह्वति

प्राणंप्राणेऽपानंतथापरे॥प्राणापानगती
रुद्ध्वाप्राणायामपरायणाः॥२९॥अपरे
नियताहाराःप्राणान्प्राणेषुजुह्वति॥सर्वे
ऽप्येतेयज्ञविदोयज्ञक्षपितकल्मषाः॥३०॥
यज्ञशिष्टामृतभुजोयांतिब्रह्मसनातनम्॥

नायंलोकोऽस्त्ययज्ञस्यकुतोऽन्यःकु
रुसत्तम॥३१॥एवंबहुविधायज्ञाविता
ताब्रह्मणोमुखे॥कर्मजान्विद्धितान्स
र्वानेवंज्ञात्वाविमोक्ष्यसे॥३२॥श्रेयान्
द्रव्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञःपरंतप॥सर्वंक

मोखिलंपार्थज्ञानेपरिसमाप्यते॥३३॥
तद्विद्धिप्रणिपातेनपरिप्रश्नेनसेवया॥
उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्तत्वदर्शिनः
॥३४॥यज्ज्ञात्वानपुनर्मोहमेवंयास्यसि
पांडव॥येनभूतान्यशेषेणद्रक्ष्यस्यात्म-

गी. न्यथोमयि॥३५॥अपिचेदसिपापेभ्यः अ.
५४ सर्वेभ्यःपापकृत्तमः॥सर्वंज्ञानप्लवेनैववृ ४
जिनंसंतरिष्यसि॥३६॥यथैधांसिस
मिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुतेऽर्जुन॥ज्ञाना ५४
ग्निःसर्वकर्माणिभस्मसात्कुरुतेतथा

॥३७॥नहिज्ञानेनसदृशंपवित्रमिहविद्य
ते॥तत्स्वयंयोगसंसिद्धः कालेनात्मनि
विंदति॥३८॥श्रद्धावाँ लभतेज्ञानंतत्प
रःसंयतेंद्रियः॥ज्ञानंलब्ध्वापरांशांतिम
चिरेणाधिगच्छति॥३९॥अज्ञश्चाश्रद्दधा

नश्चसंशयात्मा विनश्यति ॥ नायंलोकोऽ
स्तिनपरो नसुखंसंशयात्मनः ॥ ४० ॥ यो
गसंन्यस्तकर्माणंज्ञानसंछिन्नसंशयं ॥
आत्मवंतंनकर्माणि निबध्नंति धनंजय ॥
॥ ४१ ॥ तस्मादज्ञानसंभूतंहृत्स्थंज्ञाना

सिनात्मनः ॥ छित्वैनं संशयं योगमाति

ष्ठोत्तिष्ठ भारत ॥ ४२ ॥ ओं तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीता-

सूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे ज्ञानयोगो ना

म चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ श्रीकृ० ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥

संन्यासं कर्मणां कृष्ण पुनर्योगं च शंससि

॥यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मे ब्रूहि सुनिश्चितम्
॥१॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥संन्यासःक
र्मयोगश्च निःश्रेयसकरावुभौ॥तयोस्तुकर्म
संन्यासात्कर्मयोगो विशिष्यते॥२॥ज्ञेयःस
नित्यसंन्यासीयोनद्वेष्टिनकांक्षति॥निर्द्वंद्वोहि

महाबाहो सुखं बंधात्प्रमुच्यते ॥ ३ ॥ सांख्ययो
गौ पृथग्बालाः प्रवदंति न पंडिताः ॥ एकमप्या
स्थितः सम्यगुभयोर्विंदते फलम् ॥ ४ ॥ यत्सां
ख्यैः प्राप्यते स्थानं तद्योगैरपि गम्यते ॥ एकं
सांख्यं च योगं च यः पश्यति स पश्यति ॥ ५ ॥ सं

गी. न्यासस्तुमहाबाहोदुःखमाप्तुमयोगतः॥योग अ.
५७ युक्तोमुनिर्ब्रह्म नचिरेणाधिगच्छति॥६॥यो ५
गयुक्तोविशुद्धात्माविजितात्माजितेंद्रियः॥
सर्वभूतात्मभूतात्माकुर्वन्नपिनलिप्यते॥७॥ ५७
नैवकिंचित्करोमीतियुक्तोमन्येततत्त्ववित्॥

पश्यन्शृण्वन्स्पृशन्जिघ्रन्नश्नन्गच्छन्स्व
पन्श्वसन्॥ ८ ॥ प्रलपन्विसृजन्गृह्णन्नु-
न्मिषन्निमिषन्नपि॥ इंद्रियाणींद्रियार्थेषु
वर्त्तंतइतिधारयन्॥ ९ ॥ ब्रह्मण्याधायक
र्माणि संगंत्यक्त्वाकरोतियः॥ लिप्यते न

गी॰ सपापेभ्योपद्मपत्रमिवांभसा ॥१०॥ काये अ॰

५८ नमनसाबुध्याकेवलैरिंद्रियैरपि ॥ योगिनः ५

कर्मकुर्वंतिसंगंत्यक्त्वाऽत्मशुद्धये ॥ ११ ॥ यु

क्तः कर्मफलंत्यक्त्वाशांतिमाप्नोतिनैष्ठिकी ५८

म् ॥ अयुक्तः कामकारेणफलेसक्तोनिबध्य

ते॥१२॥सर्वकर्माणिमनसासंन्यस्यास्ते
सुखंवशी॥नवद्वारेपुरेदेहीनैवकुर्वन्नकार
यन्॥१३॥नकर्तृत्वंनकर्माणिलोकस्यसृ
जतिप्रभुः॥नकर्मफलसंयोगंस्वभावस्तु
प्रवर्तते॥१४॥नादत्तेकस्यचित्पापंनचैव

सुकृतंविभुः॥ अज्ञानेनावृतंज्ञानंतेनमुह्यं
तिजंतवः॥१५॥ज्ञानेनतुतदज्ञानंयेषांनाशि
तमात्मनः॥ तेषामादित्यवज्ज्ञानंप्रकाशय
तितत्परम्॥१६॥ तद्बुद्धयस्तदात्मानस्तन्नि
ष्ठास्तत्परायणाः॥गच्छंत्यपुनरावृत्तिंज्ञा

ननिर्धूतकल्मषाः॥१७॥विद्याविनयसंपन्ने
ब्राह्मणे गविहस्तिनि॥शुनिचैवश्वपाकेचपं
डिताःसमदर्शिनः॥१८॥इहैवतैर्जितःसर्गो
येषांसाम्येस्थितंमनः॥निर्दोषंहिसमंब्रह्म
तस्माद्ब्रह्मणितेस्थिताः॥१९॥नप्रहृष्येत्

प्रियंप्राप्यनोद्विजेत्प्राप्यचाप्रियम्॥स्थि
रबुद्धिरसंमूढोब्रह्मविद्ब्रह्मणिस्थितः॥२०॥
बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्माविंदत्यात्मनियत्सु
खम्॥सब्रह्मयोगयुक्तात्मासुखमक्षय्यम
श्नुते॥२१॥येहिसंस्पर्शजाभोगादुःखयो

नयएवते॥ आद्यंतवंतःकौंतेयनतेषुरमतेबु
धः॥२२॥शक्नोतीहैवयःसोढुंप्राक्शरीर-
विमोक्षणात्॥कामक्रोधोद्भवंवेगंसयुक्तः
ससुखीनरः॥२३॥योंऽतःसुखोंतरारामं-
स्तथांतर्ज्योतिरेवयः॥सयोगीब्रह्मनिर्वा

णंब्रह्मभूतोऽधिगच्छति॥२४॥लभंतेब्रह्म

 निर्वाणमृषयःक्षीणकल्मषाः॥छिन्नद्वैधा

यतात्मानःसर्वभूतहितेरताः॥२५॥काम

क्रोधवियुक्तानांयतीनांयतचेतसाम्॥अ ६१

भितोब्रह्मनिर्वाणंवर्ततेविदितात्मनाम्॥

॥२६॥ स्पर्शान्कृत्वा बहिर्बाह्यांश्चक्षुश्चैवां
तरेभ्रुवोः॥ प्राणापानौ समौकृत्वानासाभ्यं
तरचारिणौ॥२७॥ यतेंद्रियमनोबुद्धिर्मुनि
र्मोक्षपरायणः॥ विगतेच्छाभयक्रोधो यः
सदामुक्तएवसः॥२८॥ भोक्तारंयज्ञतप

सां सर्वलोकमहेश्वरम्॥ सुहृदं सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शांतिमृच्छति॥२९॥ ॥५॥

ओं तत्सदिति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्री कृष्णार्जुनसंवादे संन्यासयोगो नाम पंचमोऽध्यायः॥५॥ ॥श्रीकृ०॥

श्रीभगवानुवाच॥ ॥अनाश्रितः कर्मफ

लंकार्यंकर्मकरोतियः॥ससंन्यासीचयो
गीचननिरग्निर्नचाक्रियः॥१॥यंसंन्यास
मितिप्राहुर्योगंतंविद्धिपांडव॥नह्यसंन्य
स्तसंकल्पोयोगीभवतिकश्चन॥२॥आ
रुरुक्षोर्मुनेर्योगंकर्मकारणमुच्यते॥यो

गी॰ गारूढस्यतस्यैवशमः कारणमुच्यते॥३॥ अ॰
६३ यदाहिनेंद्रियार्थेषुनकर्मस्वनुषज्जते॥सर्व ६
संकल्पसंन्यासीयोगारूढस्तदोच्यते॥४॥
उद्धरेदात्मनाऽऽत्मानंनात्मानमवसादयेत्॥आ ६३
त्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनः॥५॥बंधु

रात्मात्मनस्तस्य येनात्मैवात्मनाजितः ॥ अ
नात्मनस्तुशत्रुत्वेवर्तेतात्मैवशत्रुवत् ॥ ६ ॥ जि
तात्मनःप्रशांतस्यपरमात्मासमाहितः ॥
शीतोष्णसुखदुःखेषुतथामानापमानयोः
॥ ७ ॥ ज्ञानविज्ञानतृप्तात्माकूटस्थोविजितें

द्रियः॥युक्तइत्युच्यतेयोगीसमलोष्ठाश्म
कांचनः॥८॥सुहृन्मित्रार्युदासीनमध्यस्थ
द्वेष्यबंधुषु॥साधुष्वपिचपापेषुसमबुद्धिर्वि
शिष्यते॥९॥योगीयुंजीतसततमात्मानंर
हसिस्थितः॥एकाकीयतचित्तात्मानिरा

शीरपरिग्रहः ॥१०॥ शुचौदेशेप्रतिष्ठाप्य
स्थिरमासनमात्मनः ॥ नात्युच्छ्रितंनाति
नीचंचैलाजिनकुशोत्तरम् ॥११॥ तत्रैका
ग्रंमनःकृत्वायतचित्तेंद्रियक्रियः ॥ उपवि
श्यासनेयुंज्याद्योगमात्मविशुद्धये ॥१२॥

समंकायशिरोग्रीवंधारयन्नचलंस्थिरः॥

संप्रेक्ष्यनासिकाग्रंस्वंदिशश्चानवलोकय
न्॥१३॥प्रशांतात्माविगतभीर्ब्रह्मचारिव्र
तेस्थितः॥मनःसंयम्यमच्चित्तोयुक्तआ
सीतमत्परः॥१४॥युंजन्नेवंसदात्मानंयो

गीनियतमानसः॥शांतिंनिर्वाणपरमांम
त्संस्थामधिगच्छति॥१५॥नात्यश्नतस्तु
योगोस्तिनचैकांतमनश्नतः॥नचातिस्व
प्नशीलस्यजाग्रतोनैवचार्जुन॥१६॥यु
क्ताहारविहारस्ययुक्तचेष्टस्यकर्मसु॥

गी. युक्तस्वप्नावबोधस्य योगो भवति दुःखहा अ.
६६ ॥१७॥ यदा विनियतं चित्तमात्मन्येवाव ६
तिष्ठते ॥ निःस्पृहः सर्वकामेभ्यो युक्त इत्यु
च्यते तदा ॥१८॥ यथा दीपो निवातस्थो ६६
नेंगते सोपमा स्मृता ॥ योगिनो यतचित्त

भवान्कामांस्त्यक्त्वासर्वानशेषतः॥मन
सैवेंद्रियग्रामंविनियम्यसमंततः॥२४॥श
नैःशनैरुपरमेद्बुध्याधृतिगृहीतया॥आत्म
संस्थंमनःकृत्वानकिंचिदपिचिंतयेत्॥२५
॥यतोयतोनिश्चरतिमनश्चंचलमस्थिरम्

ततस्ततोनियम्यैतदात्मन्येववशंनयेत्॥२६
॥प्रशांतमनसंह्येनंयोगिनंसुखमुत्तमम्॥उ
पैतिशांतरजसंब्रह्मभूतमकल्मषम्॥२७॥
युंजन्नेवंसदात्मानंयोगीविगतकल्मषः॥
सुखेनब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतंसुखमश्नुते॥२८॥

सर्वभूतस्थमात्मानंसर्वभूतानिचात्मनि॥
ईक्षतेयोगयुक्तात्मासर्वत्रसमदर्शनः॥२९॥
योमांपश्यतिसर्वत्रसर्वंचमयिपश्यति॥
तस्याहंनप्रणश्यामिसचमेनप्रणश्यति
॥३०॥सर्वभूतस्थितंयोमांभजत्येकत्वमा

स्थितः॥सर्वथावर्तमानोपिसयोगीमयि
वर्तते॥३१॥आत्मौपम्येनसर्वत्रसमंपश्य
तियोर्जुन॥सुखंवायदिवादुःखंसयोगी
परमोमतः॥३२॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥
योऽयंयोगस्त्वयाप्रोक्तःसाम्येनमधुसू

दन॥ एतस्याहंनपश्यामिचंचलत्वात्
स्थितिंस्थिराम्॥३३॥ चंचलंहिमनःकृ
ष्णप्रमाथिबलवद्दृढम्॥तस्याहंनिग्रहं
मन्येवायोरिवसुदुष्करम्॥३४॥ ॥श्री
भगवानुवाच॥ ॥असंशयंमहाबाहो म

गी॰ नोदुर्निग्रहंचलम्॥अभ्यासेनतुकौंतेय अ॰

७० वैराग्येणचगृह्यते॥३५॥असंयतात्म ६

नायोगोदुष्प्रापइतिमेमतिः॥वश्यात्म

नातुयततताशक्योवाप्तुमुपायतः॥३६॥ ७०

अर्जुनउवाच॥ ॥अयतिःश्रद्धयोपेतो

योगाच्चलितमानसः ॥ अप्राप्ययोगसं
सिद्धिं कां गतिं कृष्ण गच्छति ॥ ३७ ॥ क
च्चिन्नोभयविभ्रष्टश्छिन्नाभ्रमिव नश्य
ति ॥ अप्रतिष्ठो महाबाहो विमूढो ब्रह्मणः
पथि ॥ ३८ ॥ एतन्मे संशयं कृष्ण च्छेत्तुम

र्हस्यशेषतः॥ त्वदन्यः संशयस्यास्य छे
त्ता नह्युपपद्यते॥३९॥ श्रीभगवानुवाच॥
॥पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विद्यते
॥नहि कल्याणकृत्कश्चिद्दुर्गतिं तात ग ७१
च्छति॥४०॥ प्राप्य पुण्यकृताँल्लोकानु

षित्वाशाश्वतीःसमाः॥ शुचीनांश्रीमतां
गेहेयोगभ्रष्टोऽभिजायते॥४१॥ अथवा
योगिनामेवकुलेभवतिधीमताम्॥ एत
द्धिदुर्लभतरंलोकेजन्मयदीदृशम्॥४२
॥तत्रतंबुद्धिसंयोगंलभतेपौर्वदैहिकम्

॥ यततेचततोभूयःसंसिद्धौकुरुनंदन॥
॥४३॥पूर्वाभ्यासेनतेनैवह्रियतेह्यवशो
पिसः॥जिज्ञासुरपियोगस्यशब्दब्रह्माति
वर्तते॥४४॥प्रयत्नाद्यतमानस्तुयोगीसंशु
द्धकिल्बिषः॥अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोया

तिपरांगतिम् ॥ ४५ ॥ तपस्विभ्योधिकोयो
गीज्ञानिभ्योपिमतोधिकः ॥ कर्मिभ्यश्चा
धिकोयोगीतस्माद्योगीभवार्जुन ॥ ४६ ॥
योगिनामपिसर्वेषांमद्गतेनांतरात्मना ॥
श्रद्धावान्भजतेयोमांसमेयुक्ततमोमतः

॥४७॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायांयोगशा
स्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेअभ्यासयोगोनामषष्ठोऽध्यायः॥६॥श्री॥

श्रीभगवानुवाच॥ ॥मय्यासक्तमनाःपार्थ
योगंयुंजन्मदाश्रयः॥असंशयंसमग्रंमांय
थाज्ञास्यसितच्छृणु॥१॥ज्ञानंतेऽहंस-

विज्ञानमिदंवक्ष्याम्यशेषतः॥ यज्ज्ञात्वा
नेहभूयोऽन्यज्ज्ञातव्यमवशिष्यते॥२॥ म
नुष्याणांसहस्रेषुकश्चिद्यततिसिद्धये॥ यत
तामपिसिद्धानांकश्चिन्मांवेत्तितत्वतः॥३॥
भूमिरापोऽनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच ॥

गी. अहंकारइतीयंमेभिन्नाप्रकृतिरष्टधा ॥ ४ ॥ अ अ.
७४ परेयमितस्त्वन्यांप्रकृतिंविद्धिमेपराम् ॥ जी ७
वभूतांमहाबाहोययेदंधार्यतेजगत् ॥ ५ ॥ एत
द्योनीनिभूतानिसर्वाणीत्युपधारय ॥ अहं ७४
कृत्स्नस्यजगतःप्रभवःप्रलयस्तथा ॥ ६ ॥ म

त्तः परतरं नान्यत्किंचिदस्ति धनंजय ॥ मयि
सर्वमिदं प्रोतं सूत्रे मणिगणा इव ॥ ७ ॥ रसोऽ
हमप्सु कौंतेय प्रभाऽस्मि शशिसूर्ययोः ॥ प्र
णवः सर्ववेदेषु शब्दः खे पौरुषं नृषु ॥ ८ ॥ पुण्यो
गंधः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि विभावसौ ॥ जी

वनंसर्वभूतेषुतपश्चास्मितपस्विषु ॥९॥ बी
जंमांसर्वभूतानांविद्धिपार्थसनातनम् ॥ बु
द्धिर्बुद्धिमतामस्मितेजस्तेजस्विनामहम्
॥१०॥ बलंबलवतांचाहंकामरागविवर्जित
म् ॥ धर्माविरुद्धोभूतेषुकामोऽस्मिभरतर्ष-

भ॥११॥येचैवसात्विका भावाराजसास्ता
मसाश्चये॥मत्तएवेतितान्विद्धिनत्वहंते
षुतेमयि॥१२॥त्रिभिर्गुणमयैर्भावैरेभिः
सर्वमिदंजगत्॥मोहितंनाभिजानातिमा
मेभ्यःपरमव्ययम्॥१३॥दैवीह्येषागुण

मयीमममायादुरत्यया ॥ मामेवयेप्रपद्यंते
मायामेतांतरंतिते ॥१४॥ नमांदुष्कृतिनो
मूढाःप्रपद्यंतेनराधमाः ॥ माययापहृतज्ञा
नाआसुरंभावमाश्रिताः ॥१५॥ चतुर्विधा
भजंतेमांजनाःसुकृतिनोर्जुन ॥ आर्तोजि

ज्ञासुरर्थार्थीज्ञानीचभरतर्षभ ॥१६॥ ते
षांज्ञानीनित्ययुक्तएकभक्तिर्विशिष्यते ॥
प्रियोहिज्ञानिनोत्यर्थमहंसचममप्रियः
॥१७॥ उदाराःसर्वएवैतेज्ञानीत्वात्मैवमे
मतम् ॥ आस्थितःसहियुक्तात्मामामे

वानुत्तमांगतिम् ॥१८॥ बहूनांजन्मनामंते
ज्ञानवान्मांप्रपद्यते ॥ वासुदेवःसर्वमिति
समहात्मासुदुर्लभः ॥१९॥ कामैस्तैस्तैर्हृ
तज्ञानाः प्रपद्यंतेऽन्यदेवताः ॥ तंतंनियम
मास्थायप्रकृत्यानियताःस्वया ॥२०॥

योयोयांयांतनुंभक्तःश्रद्धयाऽर्चितुमि
च्छति॥तस्यतस्याचलांश्रद्धांतामेववि
दधाम्यहम्॥२१॥सतयाश्रद्धयायुक्तस्त
स्याराधनमीहते॥लभतेचततःकामान्म
यैवविहितान्हितान्॥२२॥अंतवत्तुफलं

तेषांतद्भवत्यल्पमेधसाम् ॥ देवान्देवयजो
यांतिमद्भक्तायांतिमामपि ॥ २३ ॥ अव्यक्तं
व्यक्तिमापन्नंमन्यंतेमामबुद्धयः ॥ परंभाव
मजानंतोममाव्ययमनुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाहं
प्रकाशःसर्वस्ययोगमायासमावृतः ॥ मू

ढोऽयंनाभिजानातिलोकोमामजमव्यय
म्॥२५॥वेदाहंसमतीतानिवर्तमानानि
चार्जुन॥भविष्याणिचभूतानिमांतुवेद
नकश्चन॥२६॥इच्छाद्वेषसमुत्थेनद्वंद्वमो
हेनभारत॥सर्वभूतानिसंमोहंसर्गेयांतिप

गी॰ रंतप ॥ २७ ॥ येषांत्वंतगतं पापंजनानांपुण्य अ॰

७९ कर्मणाम् ॥ तेद्वंद्वमोहनिर्मुक्ताभजंतेमांदृ ७

ढव्रताः ॥ २८ ॥ जरामरणमोक्षायमामाश्रि

त्ययतंतिये ॥ तेब्रह्मतद्विदुःकृत्स्नमध्यात्मं ७९

कर्मचाखिलम् ॥ २९ ॥ साधिभूताधिदैवंमां

साधियज्ञंचयेविदुः॥ प्रयाणकालेपिच
मांतेविदुर्युक्तचेतसः॥३०॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतासू
पनि॰ ब्र॰ वि॰ यो॰ शा॰ श्रीकृ॰ र्जु॰ सं॰ ज्ञानविज्ञानयोगोना॰ सप्तमोध्यायः

॥ ॥अर्जुनउवाच॥ ॥किंतद्ब्रह्मकिमध्या
त्मंकिंकर्मपुरुषोत्तम॥अधिभूतंचकिं

प्रोक्तमधिदैवंकिमुच्यते ॥१॥ अधियज्ञः
कथंकोऽत्रदेहेऽस्मिन्मधुसूदन ॥ प्रया-
णकालेचकथंज्ञेयोऽसिनियतात्मभिः
॥२॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥अक्षरंब्रह्म
परमंस्वभावोऽध्यात्ममुच्यते ॥ भूतभावो

द्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ अधिभू
तं क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम् ॥ अधिय
ज्ञोऽहमेवात्र देहे देहभृतां वर ॥ ४ ॥ अंतका
ले च मामेव स्मरन् मुक्त्वा कलेवरं ॥ यः प्रया
ति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संशयः ॥ ५ ॥

यंयंवापिस्मरन्भावंत्यजत्यंतेकलेवरम्॥
तंतमेवैतिकौंतेयसदातद्भावभावितः॥६॥
तस्मात्सर्वेषुकालेषुमामनुस्मरयुद्ध्यच॥म
य्यर्पितमनोबुद्धिर्मामेवैष्यस्यसंशयः॥७॥
अभ्यासयोगयुक्तेनचेतसानान्यगामिना॥

परमंपुरुषंदिव्यंयातिपार्थानुचिंतयन्॥८॥
कविंपुराणमनुशासितारमणोरणीयांस
मनुस्मरेद्यः॥सर्वस्यधातारमचिंत्यरूपमा
दित्यवर्णंतमसःपरस्तात्॥९॥प्रयाणका
लेमनसाऽचलेनभक्त्यायुक्तोयोगबलेनचै

व॥भ्रुवोर्मध्येप्राणमावेश्यसम्यक्सतंपरं
पुरुषमुपैतिदिव्यम्॥१०॥यदक्षरंवेदविदो
वदंतिविशंतियद्यतयोवीतरागाः॥यदिच्छं
तोब्रह्मचर्यंचरंतितत्तेपदंसंग्रहेणप्रवक्ष्ये
॥११॥सर्वद्वाराणिसंयम्यमनोहृदिनिरु

ध्यच॥मूर्ध्न्याधायात्मनःप्राणमास्थि-
तोयोगधारणाम्॥१२॥ओमित्येकाक्ष
रंब्रह्मव्याहरन्मामनुस्मरन्॥यःप्रयाति
त्यजन्देहंसयातिपरमांगतिम्॥१३॥अ
नन्यचेताःसततंयोमांस्मरतिनित्यशः॥

तस्याहंसुलभःपार्थनित्ययुक्तस्ययोगिनः
॥१४॥मामुपेत्यपुनर्जन्मदुःखालयमशा
श्वतम्॥नाप्नुवंतिमहात्मानःसंसिद्धिंपर
मांगताः॥१५॥आब्रह्मभुवनाँल्लोकाःपुन
रावर्तिनोऽर्जुन॥मामुपेत्यतुकौंतेयपुनर्जन्म

नविद्यते ॥१६॥ सहस्रयुगपर्यंतमहर्यद्ब्रह्म
णो विदुः ॥ रात्रिंयुगसहस्रांतां तेऽहोरात्रवि
दोजनाः ॥१७॥ अव्यक्ताद्व्यक्तयः सर्वाःप्र
भवंत्यहरागमे ॥ रात्र्यागमे प्रलीयंते तत्रैवा
व्यक्तसंज्ञके ॥१८॥ भूतग्रामः सएवायं भू

त्वाभूत्वाप्रलीयते॥रात्र्यागमेवशःपार्थ
प्रभवत्यहरागमे॥१९॥परस्तस्मात्तुभा
वोन्योव्यक्तोऽव्यक्तात्सनातनः॥यःसस
र्वेषुभूतेषुनश्यत्सुनविनश्यति॥२०॥अ-
व्यक्तोऽक्षरइत्युक्तस्तमाहुःपरमांगतिम्

यंप्राप्यननिवर्तंतेतद्धामपरमंमम ॥२१॥
पुरुषःसपरःपार्थभक्त्यालभ्यस्त्वनन्यया
॥यस्यांतस्थानिभूतानियेनसर्वमिदंत
तम्॥२२॥यत्रकालेत्वनावृत्तिमावृत्तिंचै
वयोगिनः॥प्रयातायांतितंकालंवक्ष्या

मिभरतर्षभ॥२३॥अग्निर्ज्योतिरहःशु
क्लःषण्मासाउत्तरायणम्॥तत्रप्रयाताग
च्छंतिब्रह्मब्रह्मविदोजनाः॥२४॥धूमोरा
त्रिस्तथाकृष्णःषण्मासादक्षिणायनम्॥
तत्रचांद्रमसंज्योतिर्योगीप्राप्यनिवर्तते

॥२५॥ शुक्लकृष्णेगतीह्येतेजगतःशाश्वते
मते॥ एकयायात्यनावृत्तिमन्ययावर्तते
पुनः॥२६॥ नैतेसृतीपार्थजानन्योगीमु
ह्यतिकश्चन॥ तस्मात्सर्वेषुकालेषुयोगयु
क्तोभवार्जुन॥२७॥ वेदेषुयज्ञेषुतपःसु

चैवदानेषुयत्पुण्यफलंप्रदिष्टम् ॥ अत्येति
तत्सर्वमिदंविदित्वायोगीपरंस्थानमुपैति
चाद्यम् ॥२८॥ ॥६॥ ॥६॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे
अक्षरब्रह्मयोगोनाम अष्टमोऽध्यायः ॥८॥ ॥श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ॥

श्रीभगवानुवाच ॥ ॥इदंतुतेगुह्यतमं प्रव
क्ष्याम्यनसूयवे ॥ज्ञानंविज्ञानसहितंयज्ज्ञा
त्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥राजविद्या रा-
जगुह्यंपवित्रमिदमुत्तमम् ॥ प्रत्यक्षावग
मंधर्म्यंसुसुखंकर्तुमव्ययम् ॥ २ ॥अश्रद्द

धानाःपुरुषाधर्मस्यास्यपरंतप॥अप्रा
प्यमांनिवर्तंतेमृत्युसंसारवर्त्मनि॥३॥म
याततमिदंसर्वंजगदव्यक्तमूर्तिना॥मत्स्था
निसर्वभूतानिनचाहंतेष्ववस्थितः॥४॥न
चमत्स्थानिभूतानिपश्यमेयोगमैश्वरम्

भूतभृन्नचभूतस्थोममात्मा भूतभावनः
॥५॥ यथाऽऽकाशस्थितो नित्यंवायुः स
र्वत्रगो महान्॥ तथासर्वाणि भूतानि म-
त्स्थानीत्युपधारय ॥६॥ सर्वभूतानिकौं
तेयप्रकृतिंयांति मामिकाम्॥ कल्पक्षये

पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥७॥
प्रकृतिं स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः॥
भूतग्राममिमं कृत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात्॥
॥८॥ न च मां तानि कर्माणि निबध्नंति धनंज
य॥ उदासीनवदासीनमसक्तं तेषु कर्मसु

॥९॥ मयाऽध्यक्षेण प्रकृतिः सूयते सच
राचरम् ॥ हेतुनाऽनेन कौंतेय जगद्विपरिव
र्तते ॥१०॥ अवजानंति मां मूढा मानुषींत
नुमाश्रितम् ॥ परं भावमजानंतो मम भूत
महेश्वरम् ॥११॥ मोघाशा मोघकर्माणो

मोघज्ञानाविचेतसः॥राक्षसीमासुरींचैव
प्रकृतिंमोहिनींश्रिताः॥१२॥महात्मानस्तु
मांपार्थदैवींप्रकृतिमाश्रिताः॥भजंत्यनन्य
मनसोज्ञात्वाभूतादिमव्ययम्॥१३॥सतत
तंकीर्तयंतोमांयतंतश्चदृढव्रताः॥नमस्यं

तश्च मां भक्त्या नित्ययुक्ता उपासते ॥ १४ ॥
ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ॥
एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखं ॥ १५
॥ अहं क्रतुरहं यज्ञः स्वधाऽहमहमौषधम्
॥ मंत्रोहमहमेवाज्यमहमग्निरहंहुतम् ॥ १६

 पिताऽहमस्यजगतो माता धाता पिताम
 हः ॥ वेद्यंपवित्रमोंकार ऋक्सामयजुरेव
च ॥ १७ ॥ गतिर्भर्ताप्रभुःसाक्षीनिवासः
शरणंसुहृत् ॥ प्रभवःप्रलयःस्थानंनिधा
नंबीजमव्ययम् ॥ १८ ॥ तपाम्यहमहंवर्षं

निगृह्णाम्युत्सृजामि च ॥ अमृतं चैव मृत्यु
श्च सदसच्चाहमर्जुन ॥१९॥ त्रैविद्या मां
सोमपाः पूतपापा यज्ञैरिष्ट्वा स्वर्गतिं प्रा
र्थयंते ॥ ते पुण्यमासाद्य सुरेंद्रलोकमश्नं
ति दिव्यान्दिवि देवभोगान् ॥२०॥ ते तं भु

क्त्वास्वर्गलोकंविशालंक्षीणेपुण्येमर्त्य
लोकंविशंति ॥ एवंत्रयीधर्ममनुप्रपन्ना
गतागतंकामकामालभंते ॥२१॥ अन
न्याश्चिंतयंतोमांयेजनाःपर्युपासते ॥
तेषांनित्याभियुक्तानांयोगक्षेमंवहाम्य

हम्॥२२॥येप्यन्यदेवताभक्तायजंते
श्रद्धयान्विताः॥तेऽपिमामेवकौंतेययय
जंत्यविधिपूर्वकम्॥२३॥अहंहिसर्वय
ज्ञानांभोक्ताचप्रभुरेवच॥नतुमामभि
जानंतितत्त्वेनातश्च्यवंतिते॥२४॥यां

तिदेवव्रतादेवान्पितॄन्यांतिपितृव्रताः॥
भूतानियांतिभूतेज्यायांतिमद्याजिनोपि
माम्॥२५॥पत्रंपुष्पंफलंतोयंयोमेभक्त्या
प्रयच्छति॥तदहंभक्त्युपहृतमश्नामिप्रय
तात्मनः॥२६॥यत्करोषियदश्नासियज्जु

होषिदद्दासियत्॥ यत्तपस्यसिकौंतेय
तत्कुरुष्वमदर्पणम्॥२७॥ शुभाशुभफ
लैरेवंमोक्ष्यसेकर्मबंधनैः॥ संन्यासयोग
युक्तात्माविमुक्तोमामुपैष्यसि॥२८॥
समोऽहंसर्वभूतेषुनमेद्वेष्योऽस्तिनप्रि

गी· यः॥येभजंतितुमांभक्त्यामयितेतेषुचा अ·
९३ प्यहम्॥२९॥अपिचेत्सुदुराचारोभजते ९
मामनन्यभाक्॥साधुरेवसमंतव्यः स
म्यग्व्यवसितोहिसः॥३०॥क्षिप्रंभवति ९३
धर्मात्माशश्वच्छांतिंनिगच्छति॥कौंते

यप्रतिजानीहिनमेभक्तःप्रणश्यति॥३१॥
मांहिपार्थव्यपाश्रित्ययेऽपिस्युःपापयोन
यः॥स्त्रियोवैश्यास्तथाशूद्रास्तेपियांति
परांगतिं॥३२॥किंपुनर्ब्राह्मणाःपुण्याभ
क्ताराजर्षयस्तथा॥अनित्यमसुखंलो

कमिमंप्राप्यभजस्वमाम् ॥ ३३ ॥ मन्म
नाभवमद्भक्तोमद्याजीमांनमस्कुरु ॥ मा
मेवैष्यसियुक्त्वैवमात्मानंमत्परायणः
॥ ३४ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृ
ष्णार्जुनसंवादे राजविद्याराजगुह्ययोगोनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीकृ० ॥

श्रीभगवानुवाच॥ ॥भूय एवमहाबाहोशृ
णुमेपरमंवचः॥यत्तेऽहंप्रीयमाणायवक्ष्या
मिहितकाम्यया॥१॥नमेविदुःसुरगणाःप्र
भवंनमहर्षयः॥अहमादिर्हिदेवानांमहर्षी
णांचसर्वशः॥२॥योमामजमनादिंचवेत्ति

लोकमहेश्वरम्॥असंमूढःसमर्त्येषुसर्वपा
पैःप्रमुच्यते॥३॥बुद्धिर्ज्ञानमसंमोहःक्षमा
सत्यंदमःशमः॥सुखंदुःखंभवोभावोभयं
चाभयमेवच॥४॥अहिंसासमतातुष्टिस्त
पोदानंयशोयशः॥भवंतिभावाभूतानांम

त्तएवपृथग्विधाः॥५॥महर्षयःसप्तपूर्वेचत्वा
रोमनवस्तथा॥मद्भावामानसाजातायेषां
लोकइमाःप्रजाः॥६॥एतांविभूतिंयोगंच
ममयोवेत्तितत्त्वतः॥सोऽविकंपेनयोगेन
युज्यतेनात्रसंशयः॥७॥अहंसर्वस्यप्र

गी॰ भवोमत्तःसर्वंप्रवर्तते॥इतिमत्वाभजंतेमां अ॰
९६ बुधाभावसमन्विताः॥८॥मच्चित्तामद्गत १०
प्राणाबोधयंतःपरस्परम्॥कथयंतश्चमां
नित्यंतुष्यंतिचरमंतिच॥९॥तेषांसततयु ९६
क्तानांभजतांप्रीतिपूर्वकं॥ददामिबुद्धियो

गंतं येन मामुपयांति ते ॥१०॥ तेषामेवानुकं
पार्थ महमज्ञानजं तमः ॥ नाशयाम्यात्मभा
वस्थो ज्ञानदीपेन भास्वता ॥११॥ ॥अर्जु
न उवाच ॥ ॥परंब्रह्म परंधाम पवित्रं परमं भ
वान् ॥पुरुषं शाश्वतं दिव्य मादिदेवमजं वि

भुं॥१२॥आहुस्त्वामृषयःसर्वेदेवर्षिर्नारद
स्तथा॥असितोदेवलोव्यासःस्वयंचैवब्र
वीषिमे॥१३॥सर्वमेतदृतंमन्येयन्मांवद
सिकेशव॥नहितेभगवन्व्यक्तिंविदुर्देवा
नदानवाः॥१४॥स्वयमेवात्मनाऽऽत्मानं

वेत्थत्वं पुरुषोत्तम ॥ भूतभावनभूतेशदेवदे
वजगत्पते ॥१५॥ वक्तुमर्हस्यशेषेणदिव्या
ह्यात्मविभूतयः ॥ याभिर्विभूतिभिर्लोका
निमांस्त्वंव्याप्यतिष्ठसि ॥१६॥ कथंविद्या
महंयोगिंस्त्वांसदापरिचिंतयन् ॥ केषुके

गी. षुचभावेषुचिंत्योऽसिभगवन्मया ॥ १७ ॥ अ.
१८ विस्तरेणात्मनोयोगंविभूतिंचजनार्दन ॥ १०
भूयःकथयतृप्तिर्हिशृण्वतोनास्तिमेऽमृ
तम् ॥ १८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ हंततेक १८
थयिष्यामिदिव्याह्यात्मविभूतयः ॥ प्राध

न्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यंतो विस्तरस्य मे ॥ १९
॥ अहमात्मा गुडाकेश सर्वभूताशयस्थि-
तः ॥ अहमादिश्च मध्यं च भूतानामंत एव
च ॥ २० ॥ आदित्यानामहं विष्णुर्ज्योति-
षां रविरंशुमान् ॥ मरीचिर्मरुतामस्मि न

 क्षत्राणामहंशशी ॥२१॥ वेदानांसामवे
 दोस्मिदेवानामस्मिवासवः॥ इंद्रियाणां
मनश्चास्मिभूतानामस्मिचेतना॥२२॥
रुद्राणांशंकरश्चास्मिवित्तेशोयक्षरक्ष-
साम्॥ वसूनांपावकश्चास्मिमेरुःशिख

रिणामहम्॥२३॥पुरोधसांचमुख्यंमांवि
द्धिपार्थबृहस्पतिम्॥सेनानीनामहंस्कंदःस
रसामस्मिसागरः॥२४॥महर्षीणांभृगुर
हंगिरामस्म्येकमक्षरम्॥यज्ञानांजपय
ज्ञोस्मिस्थावराणांहिमालयः॥२५॥अ

गी· श्वत्थःसर्ववृक्षाणांदेवर्षीणांचनारदः॥गं अ·
१०९ धर्वाणांचित्ररथःसिद्धानांकपिलोमुनिः॥ १०
॥२६॥उच्चैःश्रवसमश्वानांविद्धिमाममृतो
द्भवम्॥ऐरावतंगजेंद्राणांनराणांचनराधि १००
पम्॥२७॥आयुधानामहंवज्रंधेनूनाम

स्मिकामधुक् ॥ प्रजनश्चास्मिकंदर्पः स
र्पाणामस्मिवासुकिः ॥ २८ ॥ अनंतश्चा
स्मिनागानांवरुणोयादसामहम् ॥ पि
तॄणामर्यमाचास्मियमः संयमतामह
म् ॥ २९ ॥ प्रह्लादश्चास्मिदैत्यानांकालः

कलयतामहम्॥मृगाणांचमृगेंद्रोऽहंवैनते
यश्चपक्षिणाम्॥३०॥पवनःपवतामस्मिरा
मःशस्त्रभृतामहम्॥झषाणांमकरश्चास्मि
स्रोतसामस्मिजाह्नवी॥३१॥सर्गाणामादि
रंतश्चमध्यंचैवाहमर्जुन॥अध्यात्मविद्यावि

द्यानां वादः प्रवदतामहम् ॥ ३२ ॥ अक्षराणा
मकारोस्मि द्वंद्वः सामासिकस्य च ॥ अहमेवा
क्षयः कालो धाताऽहं विश्वतोमुखः ॥ ३३ ॥
मृत्युः सर्वहरश्चाहमुद्भवश्च भविष्यताम् ॥ की
र्तिः श्रीर्वाक्च नारीणां स्मृतिर्मेधा धृतिः क्षमा

गी. ॥३४॥बृहत्सामतथासाम्नांगायत्रीछंदसाम अ.
१०२ हम्॥मासानांमार्गशीर्षोऽहमृतूनांकुसुमा- १०
करः॥३५॥द्यूतंछलयतामस्मितेजस्तेजस्वि
नामहम्॥जयोऽस्मिव्यवसायोऽस्मिसत्वं १०२
सत्ववतामहम्॥३६॥वृष्णीनांवासुदेवोऽ

स्मि पांडवानां धनंजयः ॥ मुनीनामप्यहं व्या
सः कवीनामुशना कविः ॥ ३७ ॥ दंडो दमय-
तामस्मि नीतिरस्मि जिगीषतां ॥ मौनं चैवा
स्मि गुह्यानां ज्ञानं ज्ञानवतामहम् ॥ ३८ ॥ य-
च्चापि सर्वभूतानां बीजं तदहमर्जुन ॥ न तदस्ति

गी. विनायत्स्यान्मयाभूतंचराचरम्॥३९॥नां अ.
१०३ तोऽस्तिममदिव्यानांविभूतीनांपरंतप॥ए १०
षतूद्देशतःप्रोक्तोविभूतेर्विस्तरोमया॥४०॥
यद्यद्विभूतिमत्सत्वंश्रीमदूर्जितमेववा॥तत्त १०३
देवावगच्छत्वंममतेजोंऽशसंभवम्॥४१॥अ

थवा बहुनैतेन किंज्ञातेन तवार्जुन ॥ विष्टभ्या
हमिदंकृत्स्नमेकांशेन स्थितोजगत् ॥ ४२ ॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसं
वादेविभूतियोगोनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ श्रीकृष्णा० ॥ ॥ ॥

अर्जुनउवाच ॥ ॥ मदनुग्रहाय परमंगुह्यम

ध्यात्मसंज्ञितम् ॥ यत्त्वयोक्तंवचस्तेनमोहो
ऽयंविगतोमम ॥ १ ॥ भवाप्ययौहिभूतानांश्रु
तौविस्तरशोमया ॥ त्वत्तःकमलपत्राक्षमाहा
त्म्यमपिचाव्ययम् ॥ २ ॥ एवमेतद्यथात्थत्व
मात्मानंपरमेश्वर ॥ द्रष्टुमिच्छामितेरूपमे

श्वरं पुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ मन्यसे यदि तच्छक्यं म
या द्रष्टुमिति प्रभो ॥ योगेश्वर ततो मे त्वं दर्शया
त्मानमव्ययम् ॥ ४ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥
पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रशः ॥
नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि

च॥५॥पश्यादित्यान्वसून्रुद्रानश्विनौम
रुतस्तथा॥बहून्यदृष्टपूर्वाणिपश्याश्चर्या
णिभारत॥६॥इहैकस्थंजगत्कृत्स्नंपश्या
द्यसचराचरम्॥ममदेहेगुडाकेशयच्चान्यद्द्र
ष्टुमिच्छसि॥७॥नतुमांशक्यसेद्रष्टुमनेनैव

स्वचक्षुषा॥ दिव्यं ददामि ते चक्षुः पश्य मे यो
गमैश्वरम्॥ ८॥ ॥संजय उवाच॥ ॥एवमु
क्त्वा ततो राजन् महायोगेश्वरो हरिः॥ दर्शया
मास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम्॥ ९॥ अनेक
वक्त्रनयनमनेकाद्भुतदर्शनम्॥ अनेकदिव्या

भरणंदिव्यानेकोद्यतायुधम् ॥ १० ॥ दिव्यमा-
ल्यांबरधरंदिव्यगंधानुलेपनम् ॥ सर्वाश्चर्य
मयंदेवमनंतंविश्वतोमुखम् ॥ ११ ॥ दिविसू
र्यसहस्रस्य भवेद्युगपदुत्थिता ॥ यदि भाः
सदृशीसास्याद्भासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥

तत्रैकस्थंजगत्कृत्स्नंप्रविभक्तमनेकधा॥ अ
पश्यद्देवदेवस्यशरीरेपांडवस्तदा॥१३॥ त
तःसविस्मयाविष्टोहृष्टरोमा धनंजयः॥प्र
णम्यशिरसादेवंकृतांजलिरभाषत॥१४॥
अर्जुनउवाच॥ ॥पश्यामिदेवांस्तवदेवदे

हेसर्वांस्तथाभूतविशेषसंघान्॥ब्रह्माणमी
शंकमलासनस्थमृषींश्चसर्वानुरगांश्चदि-
व्यान्॥१५॥अनेकबाहूदरवक्त्रनेत्रंपश्या-
मित्वांसर्वतोनंतरूपम्॥नांतंनमध्यंनपुन
स्तवादिंपश्यामिविश्वेश्वरविश्वरूप॥१६

किरीटिनंगदिनंचक्रिणंचतेजोराशिंसर्वतो
दीप्तिमंतम्॥ पश्यामित्वांदुर्निरीक्ष्यंसमं-
ताद्दीप्तानलार्कद्युतिमप्रमेयम्॥१७॥ त्व
मक्षरंपरमंवेदितव्यंत्वमस्यविश्वस्यपरं
निधानम्॥ त्वमव्ययःशाश्वतधर्मगोप्ता

सनातनस्त्वंपुरुषोमतोमे ॥१८॥ अनादि
मध्यांतमनंतवीर्यमनंतबाहुंशशिसूर्यनेत्र
म् ॥ पश्यामित्वांदीप्तहुताशवक्त्रंस्वतेजसा
विश्वमिदंतपंतम् ॥१९॥ द्यावापृथिव्योरि
दमंतरंहिव्याप्तंत्वयैकेनदिशश्चसर्वाः ॥ दृ

ष्ट्वाऽद्भुतं रूपमुग्रं तवेदं लोकत्रयं प्रव्यथि
तं महात्मन् ॥ २० ॥ अमी हि त्वां सुरसंघा वि
शंति केचिद्भीताः प्रांजलयो गृणंति ॥ स्व
स्तीत्युक्त्वा महर्षिसिद्धसंघाः स्तुवंति त्वां
स्तुतिभिः पुष्कलाभिः ॥ २१ ॥ रुद्रादित्या

 वसवोयेचसाध्याविश्वेऽश्विनौमरुतश्चो
 ष्मपाश्च॥ गंधर्वयक्षाःसुरसिद्धसंघावी
क्षंतेत्वांविस्मिताश्चैवसर्वे॥२२॥रूपंमह
त्तेबहुवक्त्रनेत्रंमहाबाहोबहुबाहूरुपादम्॥ब
हूदरंबहुदंष्ट्राकरालंदृष्ट्वालोकाःप्रव्यथि-

तास्तथाऽहम् ॥ २३ ॥ नभःस्पृशंदीप्तमनेक
वर्णंव्यात्ताननंदीप्तविशालनेत्रम् ॥ दृष्ट्वा
हित्वांप्रव्यथितांतरात्मा धृतिंनविंदामिश
मंचविष्णो ॥ २४ ॥ दंष्ट्राकरालानिचतेमुखा
निदृष्ट्वैवकालानलसन्निभानि ॥ दिशोन

जानेनलभेचशर्मप्रसीददेवेशजगन्निवास
॥२५॥अमीचत्वांधृतराष्ट्रस्यपुत्राःसर्वेस
हैवावनिपालसंघैः॥भीष्मोद्रोणःसूतपुत्र
स्तथाऽसौसहास्मदीयैरपियोधमुख्यैः॥
॥२६॥वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशंति दंष्ट्रा

करालानिभयानकानि ॥ केचिद्विलग्नाद
शनांतरेषुसंदृश्यंतेचूर्णितैरुत्तमांगैः ॥२७
यथानदीनांबहवोंऽबुवेगाःसमुद्रमेवाभिमु
खाद्रवंति ॥ तथातवामीनरलोकवीराविशं
तिवक्त्राण्यभिविज्वलंति ॥२८॥ यथाप्र

गी॰ दीप्तं ज्वलनं पतंगा विशंति नाशाय समृद्धवे अ॰
११२ गाः॥ तथैव नाशाय विशंति लोकास्तवापि ११
वक्त्राणि समृद्धवेगाः॥२९॥ लेलिह्यसे ग्र
समानः समंताल्लोकान् समग्रान् वदनैर्ज्व ११
लद्भिः॥ तेजोभिरापूर्य जगत्समग्रं भास

स्तवोग्राः प्रतपंति विष्णो ॥ ३० ॥ आख्याहि
मेको भवानुग्ररूपो नमोस्तु ते देववर प्रसीद ॥
विज्ञातुमिच्छामि भवंतमाद्यं न हि प्रजाना
मि तव प्रवृत्तिम् ॥ ३१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवा-
च ॥ ॥ कालोऽस्मि लोकक्षयकृत्प्रवृद्धो

१११२ भविष्यंतिसर्वे येऽवस्थिताः प्रत्यनीकेषुयो ११
धाः॥३२॥ तस्मात्त्वमुत्तिष्ठयशोलभस्व
जित्वाशत्रून् भुंक्ष्वराज्यंसमृद्धम्॥ मये ११२
वैते निहताः पूर्वमेव निमित्तमात्रंभवसव्य

साचिन्॥३३॥द्रोणंचभीष्मंचजयद्रथं
चकर्णंतथाऽन्यानपियोधवीरान्॥मया
हतांस्त्वंजहिमाव्यथिष्ठायुध्यस्वजेता-
सिरणेसपत्नान्॥३४॥ ॥संजयउवाच
॥एतच्छ्रुत्वावचनंकेशवस्यकृतांजलि

वेपमानः किरीटी ॥ नमस्कृत्वा भूय एवाह
कृष्णं सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ॥ ३५ ॥
अर्जुन उवाच ॥ ॥ स्थाने हृषीकेश तव प्र
कीर्त्या जगत् प्रहृष्यत्यनुरज्यते च ॥ र
क्षांसि भीतानि दिशो द्रवंति सर्वे नमस्यं

तिच सिद्धसंघाः॥३६॥ कस्माच्च तेनन
मेरन्महात्मन् गरीयसे ब्रह्मणोप्यादिक
र्त्रे॥ अनंत देवेश जगन्निवास त्वमक्षरं स
दसत्तत्परं यत्॥३७॥ त्वमादिदेवः पुरुषः
पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम्॥

वेत्तासिवेद्यंचपरंचधामत्वयाततंविश्व
मनंतरूप॥३८॥वायुर्यमोऽग्निर्वरुणः
शशांकःप्रजापतिस्त्वंप्रपितामहश्च॥न
मोनमस्तेऽस्तुसहस्रकृत्वःपुनश्चभूयोऽ ११५
पिनमोनमस्ते॥३९॥नमःपुरस्तादथपृष्ठ

तस्ते नमोस्तु ते सर्वत एव सर्व ॥ अनंतवीर्या
मितविक्रमस्त्वं सर्वं समाप्नोषि ततोऽसि
सर्वः ॥ ४० ॥ सखेति मत्वा प्रसभं यदुक्तं हे
कृष्ण हे यादव हे सखेति ॥ अजानता महि-
मानं तवेदं मया प्रमादात्प्रणयेन वापि ॥ ४१ ॥

यच्चावहासार्थमसत्कृतोसि विहारशय्यास
नभोजनेषु ॥ एकोथवाप्यच्युततत्समक्षं त
त्क्षामयेत्वामहमप्रमेयम् ॥ ४२ ॥ पितासि
लोकस्यचराचरस्यत्वमस्यपूज्यश्चगुरु
र्गरीयान् ॥ नत्वत्समोस्त्यभ्यधिकः कुतोऽ

न्योलोकत्रयेप्यप्रतिमप्रभावः॥४३॥तस्मा
त्प्रणम्यप्रणिधायकायंप्रसादयेत्वामहमी
शमीड्यम्॥पितेवपुत्रस्यसखेवसख्युःप्रि
यःप्रियायार्हसिदेवसोढुम्॥४४॥अदृष्टपूर्वं
हृषितोऽस्मिदृष्ट्वाभयेनचप्रव्यथितंमनोमे॥

तदेवमेदर्शयदेवरूपंप्रसीददेवेशजगन्निवास॥
॥४५॥किरीटिनंगदिनंचक्रहस्तमिच्छामित्वा
द्रष्टुमहंतथैव॥तेनैवरूपेणचतुर्भुजेनसहस्रबा
होभवविश्वमूर्ते॥४६॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥
मयाप्रसन्नेनतवार्जुनेदंरूपंपरंदर्शितमात्मयो

गात्॥तेजोमयंविश्वमनंतमाद्यंयन्मेत्वदन्येनन
नदृष्टपूर्वम्॥४७॥नवेदयज्ञाध्ययनैर्नदानैर्न
चक्रियाभिर्नतपोभिरुग्रैः॥एवंरूपःशक्यअहंनृ
लोकेद्रष्टुंत्वदन्येनकुरुप्रवीर॥४८॥मातेव्यथा
माचविमूढभावोदृष्ट्वारूपंघोरमीदृङ्ममेदम्॥

गी. व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेव मे रूपमिदं अ.
११७ प्रपश्य ॥ ४९ ॥ संजय उवाच ॥ ॥ इत्यर्जुनं वासु ११
देवस्तथोक्त्वा स्वकं रूपं दर्शयामास भूयः ॥ आ
श्वासयामास च भीतमेनं भूत्वा पुनः सौम्यव ११७
पुर्महात्मा ॥ ५० ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ दृष्ट्वैवं मा

नुषंरूपंतवसौम्यंजनार्दन॥इदानीमस्मिसं
वृत्तःसचेताःप्रकृतिंगतः॥५१॥श्रीभगवानु
वाच॥ ॥सुदुर्दर्शमिदंरूपंदृष्टवानसियन्मम॥
देवाअप्यस्यरूपस्यनित्यंदर्शनकांक्षिणः॥५२
॥नाहंवेदैर्नतपसानदानेननचेज्यया॥शक्य

गी॰ एवंविधोद्रष्टुंदृष्टवानसिमांयथा ॥ ५३ ॥ भक्त्या अ॰
११८ त्वनन्ययाशक्यअहमेवंविधोर्जुन ॥ ज्ञातुंद्रष्टुंच ११
तत्त्वेनप्रवेष्टुंचपरंतप ॥ ५४ ॥ मत्कर्मकृन्मत्पर
मोमद्भक्तःसंगवर्जितः ॥ निर्वैरःसर्वभूतेषुयः ११८
समामेतिपांडव ॥ ५५ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गी॰सूप॰ब्र॰वि॰यो॰शा॰

अर्जुनउवाच॥ ॥एवंसततयुक्तायेभक्तास्त्वां
पर्युपासते॥ येचाप्यक्षरमव्यक्तंतेषांकेयोग
वित्तमाः॥१॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥मय्या
वेश्यमनोयेमांनित्ययुक्ताउपासते॥श्रद्धया

परयोपेतास्तेमेयुक्ततमामताः॥२॥येत्वक्षर
मनिर्देश्यमव्यक्तंपर्युपासते॥सर्वत्रगमचिं
त्यंचकूटस्थमचलंध्रुवम्॥३॥सन्नियम्यें
द्रियग्रामंसर्वत्रसमबुद्धयः॥तेप्राप्नुवंतिमा
मेवसर्वभूतहितेरताः॥४॥क्लेशोऽधिकतर

स्तेषामव्यक्तासक्तचेतसाम् ॥ अव्यक्ताहिग
तिर्दुःखंदेहवद्भिरवाप्यते ॥५॥ येतुसर्वाणिक
र्माणिमयिसंन्यस्यमत्पराः ॥ अनन्येनैवयो
गेनमांध्यायंतउपासते ॥६॥ तेषामहंसमु
द्धर्तामृत्युसंसारसागरात् ॥ भवामिनचिरा-

त्पार्थमय्यावेशितचेतसाम् ॥ ७ ॥ मय्येवमन
आधत्स्वमयिबुद्धिंनिवेशय ॥ निवसिष्यसि
मय्येवअतऊर्ध्वंनसंशयः ॥ ८ ॥ अथचित्तंस
माधातुंनशक्नोषिमयिस्थिरम् ॥ अभ्यास
योगेनततोमामिच्छाप्तुंधनंजय ॥ ९ ॥ अ

भ्यासेप्यसमर्थोऽसिमत्कर्मपरमो भव ॥म
दर्थमपिकर्माणिकुर्वन्सिद्धिमवाप्स्यसि॥१०
अथैतदप्यशक्तोसिकर्तुमद्योगमाश्रितः॥
सर्वकर्मफलत्यागंततःकुरुयतात्मवान्॥११॥
श्रेयोहिज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानंविशिष्य

ते॥ ध्यानात्कर्मफलत्यागस्त्यागाच्छांतिरनं
तरम्॥१२॥ अद्वेष्टासर्वभूतानांमैत्रःकरुणए
वच॥ निर्ममोनिरहंकारःसमदुःखसुखःक्ष
मी॥१३॥संतुष्टःसततंयोगीयतात्माहृढनि
श्चयः॥मय्यर्पितमनोबुद्धिर्योमद्भक्तःसमे

प्रियः॥१४॥यस्मान्नोद्विजतेलोकोलोका
न्नोद्विजतेचयः॥हर्षामर्षभयोद्वेगैर्मुक्तोयः
सचमेप्रियः॥१५॥अनपेक्षःशुचिर्दक्षउदा
सीनोगतव्यथः॥सर्वारंभपरित्यागीयोम
द्भक्तःसमेप्रियः॥१६॥योनहृष्यतिनद्वेष्टि

नशोचतिनकांक्षति॥शुभाशुभपरित्यागीभ
क्तिमान्यःसमेप्रियः॥१७॥समःशत्रौच
मित्रेचतथामानापमानयोः॥शीतोष्णसु
खदुःखेषुसमःसंगविवर्जितः॥१८॥तुल्य-
निंदास्तुतिर्मौनीसंतुष्टोयेनकेनचित्॥अनि

केतः स्थिरमतिर्भक्तिमान्मे प्रियो नरः ॥१९
ये तु धर्म्यामृतमिदं यथोक्तं पर्युपासते ॥ श्रद्द
धाना मत्परमा भक्तास्तेतीव मे प्रियाः ॥२०॥

इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन-
संवादे भक्तियोगो नाम द्वादशोध्यायः ॥१२॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥ ॥

गी॰ श्रीभगवानुवाच॥ ॥इदंशरीरंकौंतेयक्षेत्रमि अ॰
१२३ त्यभिधीयते॥एतद्योवेत्तितंप्राहुःक्षेत्रज्ञमि १३
तितद्विदः॥१॥क्षेत्रज्ञंचापिमांविद्धिसर्वक्षेत्रे
षुभारत॥क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्तज्ज्ञानंमतं १२३
मम॥२॥तत्क्षेत्रंयच्चयादृक्चयद्विकारियत

श्चयत्॥सचयोयत्प्रभावश्चतत्समासेनमे
शृणु॥३॥ऋषिभिर्बहुधागीतंछंदोभिर्विवि
धैःपृथक्॥ब्रह्मसूत्रपदैश्चैवहेतुमद्भिर्विनि
श्चितैः॥४॥महाभूतान्यहंकारोबुद्धिरव्यक्त
मेवच॥इंद्रियाणिदशैकंचपंचचेंद्रियगो

चराः ॥५॥ इच्छाद्वेषः सुखंदुःखंसंघातश्चेत
नाधृतिः ॥ एतत्क्षेत्रंसमासेनसविकारमुदा
हृतम् ॥६॥ अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षां
तिरार्जवम् ॥ आचार्योपासनंशौचंस्थैर्यमा
त्मविनिग्रहः ॥७॥ इंद्रियार्थेषुवैराग्यमनहं

कारएवच ॥ जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदो
षानुदर्शनम् ॥ ८ ॥ असक्तिरनभिष्वंगः पु
त्रदारगृहादिषु ॥ नित्यंचसमचित्तत्वमि
ष्टानिष्टोपपत्तिषु ॥ ९ ॥ मयिचानन्ययोगे
नभक्तिरव्यभिचारिणी ॥ विविक्तदेशसे

वित्वमरतिर्जनसंसदि॥१०॥ अध्यात्म-
ज्ञाननित्यत्वंतत्त्वज्ञानार्थदर्शनम्॥ एत-
ज्ज्ञानमितिप्रोक्तमज्ञानंयदतोऽन्यथा॥
॥११॥ज्ञेयंयत्तत्प्रवक्ष्यामियज्ज्ञात्वाऽमृ
तमश्नुते॥ अनादिमत्परंब्रह्मनसत्तन्नास

दुच्यते॥१२॥सर्वतःपाणिपादंतत्सर्वतोऽक्षि
शिरोमुखम्॥सर्वतःश्रुतिमल्लोकेसर्वमावृ
त्यतिष्ठति॥१३॥सर्वेंद्रियगुणाभासंसर्वेंद्रि
यविवर्जितम्॥असक्तंसर्वभृच्चैवनिर्गुणंगु
णभोक्तृच॥१४॥बहिरंतश्चभूतानामचरंच

गी. रमेवच॥सूक्ष्मत्वात्तदविज्ञेयंदूरस्थंचांतिके अ.
१२६ चतत्॥१५॥अविभक्तंचभूतेषुविभक्तमि १३
वचस्थितम्॥भूतभर्तृचतज्ज्ञेयंग्रसिष्णु
प्रभविष्णुच॥१६॥ज्योतिषामपितज्ज्यो १२६
तिस्तमसःपरमुच्यते॥ज्ञानंज्ञेयंज्ञानगम्यं

हृदिसर्वस्याधिष्ठितम् ॥ १७ ॥ इतिक्षेत्रंतथा
ज्ञानंज्ञेयंचोक्तंसमासतः ॥ मद्भक्तएतद्विज्ञा
यमद्भावायोपपद्यते ॥ १८ ॥ प्रकृतिंपुरुषंचै
वविद्ध्यनादीउभावपि ॥ विकारांश्चगुणां
श्चैवविद्धिप्रकृतिसंभवान् ॥ १९ ॥ कार्यका

रणकर्तृत्वेहेतुःप्रकृतिरुच्यते॥पुरुषःसुख
दुःखानांभोक्तृत्वेहेतुरुच्यते॥२०॥पुरुषःप्र
कृतिस्थोहिभुंक्तेप्रकृतिजान्गुणान्॥कार
णंगुणसंगोस्यसदसद्योनिजन्मसु॥२१॥उ
पद्रष्टानुमंताचभर्ताभोक्तामहेश्वरः॥परमा

त्मेतिचाप्युक्तोदेहेऽस्मिन्पुरुषः परः ॥ २२ ॥
यएवंवेत्तिपुरुषंप्रकृतिंचगुणैः सह ॥ सर्वथा
वर्तमानोपिनसभूयोऽभिजायते ॥ २३ ॥ ध्या
नेनात्मनिपश्यंतिकेचिदात्मानमात्मना ॥
अन्येसांख्येनयोगेनकर्मयोगेनचापरे ॥

॥२४॥ अन्येत्वेवमजानंतः श्रुत्वाऽन्येभ्यउ
पासते॥ तेपिचातितरंत्येवमृत्युंश्रुतिपरा
यणाः॥२५॥ यावत्संजायतेकिंचित्सर्वं
स्थावरजंगमम्॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्वि
द्धिभरतर्षभ॥२६॥ समंसर्वेषुभूतेषुतिष्ठंतं

परमेश्वरम् ॥ विनश्यत्स्वविनश्यंतं यः प-
श्यति स पश्यति ॥२७॥ समं पश्यन्हि सर्व
त्र समवस्थितमीश्वरम् ॥ न हिनस्त्यात्म
नात्मानं ततो याति परां गतिम् ॥२८॥ प्रकृ
त्यैव च कर्माणि क्रियमाणानि सर्वशः ॥ यः

पश्यतितथात्मानमकर्तारंसपश्यति ॥२९॥
यदाभूतपृथग्भावमेकस्थमनुपश्यति ॥ त
तएवचविस्तारंब्रह्मसंपद्यतेतदा ॥३०॥ अ
नादित्वान्निर्गुणत्वात्परमात्माऽयमव्य
यः ॥ शरीरस्थोपिकौंतेयनकरोतिनलि

प्यते ॥ ३१ ॥ यथासर्वगतंसौक्ष्म्यादाका-
शंनोपलिप्यते ॥ सर्वत्रावस्थितोदेहेतथा
त्मानोपलिप्यते ॥ ३२ ॥ यथाप्रकाशय-
त्येकः कृत्स्नंलोकमिमंरविः ॥ क्षेत्रंक्षेत्री
तथाकृत्स्नंप्रकाशयतिभारत ॥ ३३ ॥ क्षे

त्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरंज्ञानचक्षुषा ॥ भूत
प्रकृतिमोक्षंचयेविदुर्यांतितेपरम् ॥३४॥

इतिश्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुन
संवादेक्षेत्रक्षेत्रज्ञयोगोनाम त्रयोदशोध्यायः ॥ १३॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥परंभूयःप्रवक्ष्या

मिज्ञानानांज्ञानमुत्तमम्॥यज्ज्ञात्वामु
नयःसर्वेपरांसिद्धिमितोगताः॥१॥इदं
ज्ञानमुपाश्रित्यममसाधर्म्यमागताः॥
सर्गेपिनोपजायंतेप्रलयेनव्यथंतिच॥२
॥ममयोनिर्महद्ब्रह्मतस्मिन्गर्भंदधाम्य

हम्॥संभवःसर्वभूतानांततोभवतिभार-
त॥३॥सर्वयोनिषुकौंतेयमूर्तयःसंभवं-
तियाः॥तासांब्रह्ममहद्योनिरहंबीजप्रदः
पिता॥४॥सत्वंरजस्तमइतिगुणाःप्रकृ
तिसंभवाः॥निबध्नंतिमहाबाहोदेहेदेहिन

मव्ययम् ॥ ५ ॥ तत्रसत्वंनिर्मलत्वात्प्रकाश
कमनामयम् ॥ सुखसंगेनबध्नातिज्ञानसं
गेनचानघ ॥ ६ ॥ रजोरागात्मकंविद्धितृष्णा
संगसमुद्भवम् ॥ तन्निबध्नातिकौंतेयकर्म
संगेनदेहिनम् ॥ ७ ॥ तमस्त्वज्ञानजंविद्धि

गी. मोहनंसर्वदेहिनाम् ॥ प्रमादालस्यनिद्रा- अ.
१३२ भिस्तन्निबध्नातिभारत ॥ ८ ॥ सत्वंसुखे १४
संजयतिरजःकर्मणिभारत ॥ ज्ञानमावृ
त्यतुतमःप्रमादेसंजयत्युत ॥ ९ ॥ रजस्तम १३२
श्चाभिभूयसत्वंभवतिभारत ॥ रजःसत्वं

तमश्चैवतमः सत्वंरजस्तथा ॥१०॥ सर्वद्वा
रेषुदेहेऽस्मिन् प्रकाशउपजायते॥ ज्ञानं
यदातदा विद्याद्विवृद्धंसत्वमित्युत ॥११॥
लोभः प्रवृत्तिरारंभः कर्मणामशमः स्पृ
हा॥ रजस्येतानिजायंते विवृद्धेभरतर्षभ

॥१२॥ अप्रकाशोऽप्रवृत्तिश्च प्रमादो मो
हएव च ॥ तमस्येतानि जायंते विवृद्धे कुरु
नंदन ॥१३॥ यदा सत्वे प्रवृद्धे तु प्रलयं या
ति देहभृत् ॥ तदोत्तमविदाँल्लोकानमला
न्प्रतिपद्यते ॥१४॥ रजसि प्रलयं गत्वा क

र्मसंगिषुजायते॥तथाप्रलीनस्तमसिमूढ
योनिषुजायते॥१५॥कर्मणःसुकृतस्या
हुःसात्विकंनिर्मलंफलं॥रजसस्तुफलंदुः
खमज्ञानंतमसःफलम्॥१६॥सत्वात्सं
जायतेज्ञानंरजसोलोभएवच॥प्रमादमो

होतमसोभवतोऽज्ञानमेवच ॥१७॥ ऊर्ध्वंग

च्छंतिसत्वस्थामध्येतिष्ठंतिराजसाः ॥ज
घन्यगुणवृत्तिस्थाअधोगच्छंतितामसाः
॥१८॥ नान्यंगुणेभ्यःकर्तारंयदाद्रष्टानुप
श्यति ॥गुणेभ्यश्चपरंवेत्तिमद्भावंसोऽधि

गच्छति ॥१९॥ गुणानेतानतीत्य त्रीन् देही दे
हसमुद्भवान् ॥ जन्ममृत्युजरा दुःखैर्विमु-
क्तोऽमृतमश्नुते ॥२०॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥ ॥
कैर्लिंगैस्त्रीन् गुणानेतानतीतो भवति प्र
भो ॥ किमाचारः कथं चैतांस्त्रीन् गुणान

तिवर्तते॥२१॥ ॥श्रीभगवानुवाच॥ ॥
प्रकाशंच प्रवृत्तिंच मोहमेवच पांडव॥नद्वे
ष्टिसंप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति॥२२
॥उदासीनवदासीनो गुणैर्यो न विचाल्यते॥
गुणावर्तंतइत्येवंयोऽवतिष्ठति नेंगते॥२३

॥समदुःखसुखःस्वस्थःसमलोष्टाश्म
कांचनः॥तुल्यप्रियाप्रियोधीरस्तुल्यनिं
दात्मसंस्तुतिः॥२४॥मानापमानयोस्तु
ल्यस्तुल्योमित्रारिपक्षयोः॥सर्वारंभप
रित्यागीगुणातीतःसउच्यते॥२५॥मां

चयोऽव्यभिचारेणभक्तियोगेनसेवते ॥
सगुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय क
ल्पते ॥ २६ ॥ ब्रह्मणोहिप्रतिष्ठाहममृत-
स्याव्ययस्यच ॥ शाश्वतस्यचधर्मस्य
सुखस्यैकांतिकस्यच ॥ २७ ॥ इतिश्रीमद्भ-

गवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णा-
र्जुनसंवादे गुणत्रयविभागयोगोनाम चतुर्दशोऽध्यायः १४

श्रीगोपालकृष्णायनमः ॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ ॥ ऊर्ध्वमूलमधःशाखमश्वत्थं
प्राहुरव्ययं ॥ छंदांसियस्य पर्णानिय

गी॰ स्तंवेदसवेदवित्॥१॥अधश्चोर्ध्वंप्रसृता अ॰

१३७ स्तस्यशाखागुणप्रवृद्धाविषयप्रवालाः १५

॥अधश्चमूलान्यनुसंततानिकर्मानुबंधीनि

मनुष्यलोके॥२॥नरूपमस्येहतथोपल १३७

भ्यतेनांतोनचादिर्नचसंप्रतिष्ठा॥अश्व-

स्थमेनंसुविरूढमूलमसंगशस्त्रेणदृढेनछि
त्वा॥३॥ततःपदंतत्परिमार्गितव्यंयस्मिन्
गताननिवर्तंति भूयः॥तमेवचाद्यंपुरुषंप्र
पद्येयतःप्रवृत्तिःप्रसृतापुराणी॥४॥निर्मा
नमोहाजितसंगदोषाअध्यात्मनित्याविनि

वृत्तकामाः॥द्वंद्वैर्विमुक्ताःसुखदुःखसंज्ञै

 र्गच्छंत्यमूढाःपदमव्ययंतत्॥५॥नतद्

भासयतेसूर्योनशशांकोनपावकः॥यद्ग

त्वानिवर्तंतेतद्धामपरमंमम॥६॥ममैवां

शोजीवलोकेजीवभूतःसनातनः॥मनः

षष्ठानींद्रियाणि प्रकृतिस्थानिकर्षति॥७
॥शरीरंयदवाप्नोतियच्चाप्युत्क्रामतीश्वरः
॥गृहीत्वैतानिसंयातिवायुर्गंधानिवाशया
यात्॥८॥श्रोत्रंचक्षुःस्पर्शनंचरसनंघ्रा
णमेवच॥अधिष्ठायमनश्चायंविषयानु

पसेवते ॥ ९ ॥ उत्क्रामंतं स्थितं वापि भुंजानं
वा गुणान्वितं ॥ विमूढा नानुपश्यंति पश्यं
ति ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥ यतंतो योगिनश्चैनं
पश्यंत्यात्मन्यवस्थितम् ॥ यतंतोऽप्यकृ-
तात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥ ११ ॥ यदा

१३९

दित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽखिलम् ॥ य
च्चंद्रमसि यच्चाग्नौ तत्तेजो विद्धि मामकं ॥ १२
॥ गामाविश्य च भूतानि धारयाम्यहमोज
सा ॥ पुष्णामि चौषधीः सर्वाः सोमो भूत्वा
रसात्मकः ॥ १३ ॥ अहं वैश्वानरो भूत्वा प्रा

गी. णिनांदेहमाश्रितः ॥ प्राणापानसमायुक्तः अ.
१५० पचाम्यन्नंचतुर्विधम् ॥ १४ ॥ सर्वस्यचाहं १५
हृदिसन्निविष्टोमत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोहनंच
॥ वेदैश्चसर्वैरहमेववेद्योवेदांतकृद्वेदविदेवचा १५०
हं ॥ १५ ॥ द्वाविमौपुरुषौलोकेक्षरश्चाक्षर

एवच॥क्षरःसर्वाणिभूतानिकूटस्थोऽक्षर
उच्यते॥१६॥उत्तमःपुरुषस्त्वन्यःपरमात्मे
त्युदाहृतः॥योलोकत्रयमाविश्यबिभर्त्य
व्ययईश्वरः॥१७॥यस्मात्क्षरमतीतोऽह
मक्षरादपिचोत्तमः॥अतोऽस्मिलोकेवेदेच

 प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥१८॥ योमामेवमसं
 मूढोजानातिपुरुषोत्तमम् ॥ससर्वविद्भज
तिमांसर्वभावेनभारत॥१९॥ इतिगुह्यतमं
शास्त्रमिदमुक्तंमयाऽनघ ॥ एतद्बुद्ध्वाबुद्धि १५१
मान्स्यात्कृतकृत्यश्चभारत ॥२०॥ ओंतत्स

श्रीभगवानुवाच॥ ॥अभयंसत्वसंशुद्धिर्ज्ञा
नयोगव्यवस्थितिः॥दानंदमश्चयज्ञश्चस्वा
ध्यायस्तपआर्जवम्॥१॥अहिंसासत्यम
क्रोधस्त्यागःशांतिरपैशुनम्॥दयाभूते

गी. ष्वलोलुत्वंमार्दवंह्रीरचापलम् ॥२॥ तेजः अ.
१५२ क्षमाधृतिःशौचमद्रोहोनातिमानिता ॥ १६
भवंतिसंपदंदैवीमभिजातस्यभारत ॥३॥
दंभोदर्पोऽभिमानश्चक्रोधःपारुष्यमेवच ॥ १५२
अज्ञानंचाभिजातस्यपार्थसंपदमासुरी

म्॥ ४॥ दैवीसंपद्विमोक्षाय निबंधायासु
रीमता॥ माशुचः संपदं दैवी मभिजातोसि
पांडव॥ ५॥ द्वौभूतसर्गौलोके ऽस्मिन्दैव
आसुर एवच॥ दैवो विस्तरशः प्रोक्त आ
सुरं पार्थमेशृणु॥ ६॥ प्रवृत्तिंचनिवृत्तिं

चजनानविदुरासुराः॥नशौचंनापिचाचा
रोनसत्यंतेषुविद्यते॥७॥असत्यमप्रति
ष्ठंतेजगदाहुरनीश्वरम्॥अपरस्परसं
भूतंकिमन्यत्कामहैतुकम्॥८॥एतांदृ
ष्टिमवष्टभ्यनष्टात्मानोऽल्पबुद्धयः॥प्रभवं

त्युग्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥
काममाश्रित्य दुष्पूरं दंभमानमदान्विताः
॥ मोहाद्गृहीत्वाऽसद्ग्राहान् प्रवर्तंतेऽशुचि
व्रताः ॥ १० ॥ चिंतामपरिमेयां च प्रलयांता
मुपाश्रिताः ॥ कामोपभोगपरमा एतावदि

तिनिश्चिताः॥११॥आशापाशशतैर्बद्धाः
कामक्रोधपरायणाः॥ईहंतेकामभोगा
र्थमन्यायेनार्थसंचयान्॥१२॥इदमद्य
मयालब्धमिमंप्राप्स्येमनोरथम्॥इद
मस्तीदमपिमेभविष्यतिपुनर्धनम्॥१३

असौमयाहतःशत्रुर्हनिष्येचापरानपि
॥ईश्वरोऽहमहंभोगीसिद्धोऽहंबलवान्
सुखी॥१४॥आढ्योऽभिजनवानस्मि
कोन्योस्तिसदृशोमया॥यक्ष्येदास्या-
मिमोदिष्यइत्यज्ञानविमोहिताः॥१५॥

गी० अनेकचित्तविभ्रांता मोहजालसमावृताः॥ अ०
१५५ प्रसक्ताः कामभोगेषु पतंति नरकेऽशुचौ १६
॥१६॥ आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमान
मदान्विताः॥ यजंते नामयज्ञैस्ते दंभेनावि १५५
धिपूर्वकं॥१७॥ अहंकारं बलं दर्पं कामं-

क्रोधं च संश्रिताः॥ मामात्मपरदेहेषु प्रद्वि
षंतोऽभ्यसूयकाः॥१८॥ तानहं द्विषतः क्रू
रान् संसारेषु नराधमान्॥ क्षिपाम्यजस्रम
शुभानासुरीष्वेव योनिषु॥१९॥ आसुरीं
योनिमापन्ना मूढा जन्मनि जन्मनि॥मा

गी॰ मप्राप्यैवकौंतेयततोयांत्यधमांगतिं॥२० अ॰
१५६ ॥त्रिविधंनरकस्येदंद्वारंनाशनमात्मनः॥ १६
कामःक्रोधस्तथालोभस्तस्मादेतत्त्रयं
त्यजेत्॥२१॥एतैर्विमुक्तःकौंतेयतमोद्वा १५६
रैस्त्रिभिर्नरः॥आचरत्यात्मनःश्रेयस्त-

तो याति परां गतिम् ॥२२॥ यः शास्त्रवि
धिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः ॥ न स सि
द्धिमवाप्नोति न सुखं न परां गतिम् ॥२३॥
तस्माच्छास्त्रं प्रमाणं ते कार्याकार्यव्यव
स्थितौ ॥ ज्ञात्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्मक

गी॰ तुमिहार्हसि॥२४॥इतिश्रीमद्भगवद्गीतासू॰दैवासुर अ॰
१४७ संपद्विभागयोगोनाम षोडशोऽध्यायः॥१६॥ ॥छ॥ ॥ १७
अर्जुनउवाच॥ ॥येशास्त्रविधिमुत्सृज्य
यजंतेश्रद्धयाऽन्विताः॥तेषांनिष्ठातुकाकृ १४७
ष्णसत्वमाहोरजस्तमः॥१॥ ॥श्रीभग

वानुवाच॥ ॥त्रिविधाभवतिश्रद्धादेहि-
नांसास्वभावजा॥सात्विकीराजसीचैव
तामसीचेतितांशृणु॥२॥सत्वानुरूपास
र्वस्यश्रद्धाभवतिभारत॥श्रद्धामयोऽयं
पुरुषोयोयच्छ्रद्धःसएवसः॥३॥यजंते

सात्विकादेवान्यक्षरक्षांसिराजसाः॥प्रे
तान्भूतगणांश्चान्येयजंतेतामसाजनाः
॥४॥अशास्त्रविहितंघोरंतप्यंतेयेतपोज
नाः॥दंभाहंकारसंयुक्ताःकामरागबला
न्विताः॥५॥कर्षयंतःशरीरस्थंभूतग्रा

ममचेतसः ॥ मांचैवांतःशरीरस्थंतान्
विद्ध्यासुरनिश्चयान् ॥ ६ ॥ आहारस्त्व
पिसर्वस्यत्रिविधोभवतिप्रियः ॥ य
ज्ञस्तपस्तथादानंतेषांभेदमिमंशृणु
॥ ७ ॥ आयुःसत्वबलारोग्यसुखप्रीति

विवर्धनाः॥रस्याःस्निग्धाःस्थिराहृद्या
आहाराःसात्विकप्रियाः॥८॥कट्वम्लल
वणात्युष्णतीक्ष्णरूक्षविदाहिनः॥आहा
राराजसस्येष्टादुःखशोकामयप्रदाः॥९॥
यातयामंगतरसंपूतिपर्युषितंचयत्॥उ

च्छिष्टमपिचामेध्यं भोजनंतामसप्रियम् ॥
॥१०॥ अफलाकांक्षिभिर्यज्ञोविधिदृष्टोय
इज्यते ॥ यष्टव्यमेवेतिमनःसमाधायस
सात्विकः ॥११॥ अभिसंधायतुफलं दं
भार्थमपिचैवयत् ॥ इज्यते भरतश्रेष्ठ तं

गी· यज्ञंविद्धिराजसं ॥१२॥ विधिहीनमसृष्टान्नंमं अ·
१५० त्रहीनमदक्षिणम् ॥ श्रद्धाविरहितंयज्ञंताम १७
संपरिचक्षते ॥१३॥ देवद्विजगुरुप्राज्ञपूजनं
शौचमार्जवम् ॥ ब्रह्मचर्यमहिंसाचशारीरंत १५०
पउच्यते ॥१४॥ अनुद्वेगकरंवाक्यंसत्यं

प्रियहितंचयत् ॥ स्वाध्यायाभ्यसनंचैव
वाङ्मयंतपउच्यते ॥ १५ ॥ मनःप्रसादःसौ
म्यत्वंमौनमात्मविनिग्रहः ॥ भावसंशुद्धि
रित्येतत्तपोमानसमुच्यते ॥ १६ ॥ श्रद्धया
परयातप्तंतपस्तत्त्रिविधंनरैः ॥ अफलाकां

क्षिभिर्युक्तैः सात्विकं परिचक्षते ॥ १७ ॥ स
त्कारमानपूजार्थं तपो दंभेन चैव यत् ॥ क्रि
यते तदिह प्रोक्तं राजसं चलमध्रुवम् ॥ १८ ॥
मूढग्राहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः ॥
परस्योत्सादनार्थं वा तत्तामसमुदाहृतम् ॥

॥१९॥ दातव्यमिति यद्दानं दीयतेऽनुपका
रिणे ॥ देशे काले च पात्रे च तद्दानं सात्विकं
स्मृतम् ॥२०॥ यत्तु प्रत्युपकारार्थं फलमु
द्दिश्य वा पुनः ॥ दीयते च परिक्लिष्टं तद्दाज
समुदाहृतम् ॥२१॥ अदेशकाले यद्दान-

मपात्रेभ्यश्चदीयते॥ असत्कृतमवज्ञातं त
त्तामसमुदाहृतम्॥२२॥ ओंतत्सदितिनिर्दे
शोब्रह्मणस्त्रिविधः स्मृतः॥ ब्राह्मणास्तेन
वेदाश्च यज्ञाश्च विहिताः पुरा॥२३॥ तस्मा
दोमित्युदाहृत्य यज्ञदानतपःक्रियाः॥ प्र

वर्तंते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनां ॥ २४॥
तदित्यनभिसंधाय फलं यज्ञतपःक्रियाः ॥
दानक्रियाश्च विविधाः क्रियंते मोक्षकांक्षि
भिः ॥ २५ ॥ सद्भावे साधुभावे च सदित्येत
त्प्रयुज्यते ॥ प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छब्दः

पार्थयुज्यते ॥२६॥ यज्ञेतपसिदानेचस्थि
तिःसदितिचोच्यते ॥ कर्मचैवतदर्थीयंस
दित्येवाभिधीयते ॥ २७॥ अश्रद्धयाहुतंद
त्तंतपस्तप्तंकृतंचयत् ॥ असदित्युच्यते
पार्थनचतत्प्रेत्यनोइह ॥२८॥ इतिश्रीमद्भग॰ सूप॰ ब्र॰

अर्जुनउवाच॥ ॥संन्यासस्य महाबाहो त
त्त्वमिच्छामिवेदितुम् ॥त्यागस्य चहृषी
केशपृथक्केशिनिषूदन॥१॥ ॥श्रीभगवानु
वाच॥ ॥काम्यानां कर्मणां न्यासं संन्या-

संकवयोविदुः॥सर्वकर्मफलत्यागंप्राहुस्त्या
गंविचक्षणाः॥२॥त्याज्यंदोषवदित्येके क
र्मप्राहुर्मनीषिणः॥यज्ञदानतपःकर्मनत्या
ज्यमितिचापरे॥३॥निश्चयंशृणुमे तत्रत्या
गेभरतसत्तम॥त्यागोहिपुरुषव्याघ्रत्रि-

विधः संप्रकीर्तितः ॥ ४ ॥ यज्ञदानतपः कर्म
नत्याज्यं कार्यमेव तत् ॥ यज्ञोदानंतपश्चैव
पावनानि मनीषिणाम् ॥ ५ ॥ एतान्यपि तु
कर्माणि संगंत्यक्त्वाफलानि च ॥ कर्तव्या
नीतिमे पार्थ निश्चितंमतमुत्तमम् ॥ ६ ॥ नि

यतस्य तु संन्यासः कर्मणो नोपपद्यते ॥ मो
हात्तस्य परित्यागस्तामसः परिकीर्त्तितः ॥ ७
॥ दुःखमित्येव यत्कर्म कायक्लेशभयात्त्यजे
त् ॥ स कृत्वा राजसं त्यागं नैव त्यागफलं ल
भेत् ॥ ८ ॥ कार्यमित्येव यत्कर्म नियतं क्रि

यतेऽर्जुन॥ संगंत्यक्त्वाफलंचैवसत्यागः
सात्विकोमतः॥९॥नद्वेष्ट्यकुशलंकर्मकुश
लेनानुषज्जते॥ त्यागीसत्वसमाविष्टोमे-
धावीछिन्नसंशयः॥१०॥नहिदेहभृताश
क्यंत्यक्तुंकर्माण्यशेषतः॥यस्तुकर्मफल

त्यागीसत्यागीत्यभिधीयते॥११॥अनिष्ट
मिष्टंमिश्रंचत्रिविधंकर्मणःफलम्॥भवत्य
त्यागिनांप्रेत्यनतुसंन्यासिनांक्वचित्॥१२॥
पंचैतानिमहाबाहोकारणानिनिबोधमे॥
सांख्येकृतांतेप्रोक्तानिसिद्धयेसर्वकर्म-

णाम्॥१३॥अधिष्ठानंतथाकर्ताकरणंच
पृथग्विधम्॥विविधाश्चपृथक्चेष्टादैवं
चैवात्रपंचमम्॥१४॥शरीरवाङ्मनोभिर्य
त्कर्मप्रारभतेनरः॥न्याय्यंवाविपरीतंवापं
चैतेतस्यहेतवः॥१५॥तत्रैवंसतिकर्तारमा

त्मानंकेवलंतुयः॥पश्यत्यकृतबुद्धित्वान्नस
पश्यतिदुर्मतिः॥१६॥यस्यनाहंकृतोभावो
बुद्धिर्यस्यनलिप्यते॥हत्वापिसइमाँल्लोका
न्नहंतिननिबध्यते॥१७॥ज्ञानंज्ञेयंपरिज्ञा
तात्रिविधाकर्मचोदना॥करणंकर्मकर्तेति

ति त्रिविधः कर्मसंग्रहः ॥ १८ ॥ ज्ञानं कर्म च
कर्ता च त्रिधैव गुणभेदतः ॥ प्रोच्यते गुणसं
ख्याने यथावच्छृणु तान्यपि ॥ १९ ॥ सर्वभू
तेषु येनैकं भावमव्ययमीक्षते ॥ अविभक्तं
विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सात्त्विकम् ॥ २० ॥

गी· पृथक्त्वेनतु यज्ज्ञानं नानाभावान्पृथग्वि- अ·
१५८ धान्॥ वेत्तिसर्वेषु भूतेषु तज्ज्ञानं विद्धिराज १८
सं॥२१॥ यत्तु कृत्स्नवदेकस्मिन्कार्येसक्त
महेतुकम्॥ अतत्त्वार्थवदल्पंच तत्तामस- १५८
मुदाहृतम्॥२२॥ नियतंसंगरहितमरागद्वे

षतःकृतम्‌ ॥ अफलप्रेप्सुनाकर्मयत्तत्सा-
त्विकमुच्यते ॥ २३ ॥ यत्तुकामेप्सुनाकर्म
साहंकारेणवापुनः ॥ क्रियतेबहुलायासं
तद्राजसमुदाहृतम्‌ ॥ २४ ॥ अनुबंधं क्षयं
हिंसामनवेक्ष्यचपौरुषम्‌ ॥ मोहादारभ्य

तेकर्मतत्तामससमुदाहृतम् ॥२५॥ मुक्तसं-
गोऽनहंवादीधृत्युत्साहसमन्वितः ॥ सिध्य
सिद्ध्योर्निर्विकारः कर्तासात्विकउच्यते ॥२६
॥ रागीकर्मफलप्रेप्सुर्लुब्धोहिंसात्मकोऽशु
चिः ॥ हर्षशोकान्वितः कर्ताराजसः परिकी

र्तितः ॥२७॥ अयुक्तः प्राकृतः स्तब्धः शठो
नैष्कृतिकोलसः ॥ विषादीदीर्घसूत्रीच क
र्तातामस उच्यते ॥२८॥ बुद्धेर्भेदंधृतेश्चैव
गुणतस्त्रिविधंशृणु ॥ प्रोच्यमानमशेषेण
पृथक्त्वेन धनंजय ॥२९॥ प्रवृत्तिंच निवृत्तिं

गी॰ चकार्याकार्येभयाभये॥ बंधंमोक्षंचयावे अ॰
१६० त्तिबुद्धिःसा पार्थसात्विकी ॥३०॥ययाध १८
र्ममधर्मंचकार्यंचाकार्यमेवच॥ अयथाव-
त्प्रजानातिबुद्धिःसापार्थराजसी ॥३१॥अ १६०
धर्मंधर्ममितियामन्यतेतमसावृता॥सर्वा

र्थान् विपरीतांश्च बुद्धिः सा पार्थ तामसी ॥ ३२

॥ धृत्या यया धारयते मनःप्राणेंद्रियक्रियाः

॥ योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सा पार्थ सा

त्विकी ॥ ३३ ॥ यया तु धर्मकामार्थान् धृत्या

धारयतेऽर्जुन ॥ प्रसंगेन फलाकांक्षी धृतिः

सापार्थराजसी ॥३४॥ ययास्वप्नंभयंशो
कंविषादंमदमेवच ॥ नविमुंचतिदुर्मेधाधृ
तिःसापार्थतामसी ॥३५॥ सुखंत्विदानीं
त्रिविधंशृणुमेभरतर्षभ ॥ अभ्यासाद्रम
तेयत्रदुःखांतंचनिगच्छति ॥३६॥ यत्तद

ग्रे विषमिव परिणामेऽमृतोपमम् ॥ तत्सु
खं सात्विकं प्रोक्तमात्मबुद्धिप्रसादजं ॥ ३७
॥ विषयेंद्रियसंयोगाद्यत्तदग्रेऽमृतोपमम् ॥
परिणामे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम्
॥ ३८ ॥ यदग्रे चानुबंधे च सुखं मोहनमात्म

गी· नः ॥ निद्रालस्यप्रमादोत्थंतत्तामससमुदा- अ·
१६२ हृतम् ॥ ३९ ॥ नतदस्ति पृथिव्यांवादिविदे १८
वेषुवापुनः ॥ सत्वंप्रकृतिजैर्मुक्तंयदेभिः
स्यात्त्रिभिर्गुणैः ॥ ४० ॥ ब्राह्मणक्षत्रियवि १६२
शांशूद्राणांचपरंतप ॥ कर्माणिप्रविभक्ता

निस्वभावप्रभवैर्गुणैः॥४१॥शमोदमस्त
पःशौचंक्षांतिरार्जवमेवच॥ज्ञानंविज्ञान
मास्तिक्यंब्रह्मकर्मस्वभावजम्॥४२॥
शौर्यंतेजोधृतिर्दाक्ष्यंयुद्धेचाप्यपलायन
म्॥दानमीश्वरभावश्चक्षात्रंकर्मस्वभाव

जम् ॥ ४३ ॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यंवैश्यक
र्मस्वभावजम् ॥ परिचर्यात्मकंकर्मशूद्र-
स्यापिस्वभावजम् ॥ ४४ ॥ स्वेस्वेकर्मण्य
भिरतःसंसिद्धिंलभतेनरः ॥ स्वकर्मनिर
तःसिद्धिंयथाविंदतितच्छृणु ॥ ४५ ॥ य-

तः प्रवृत्तिर्भूतानां येन सर्वमिदं ततम् ॥ स्वक
र्मणा तमभ्यर्च्य सिद्धिं विंदति मानवः ॥ ४६
श्रेयान्स्वधर्मो विगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठि-
तात् ॥ स्वभावनियतं कर्म कुर्वन्नाप्नोति
किल्बिषम् ॥ ४७ ॥ सहजं कर्म कौंतेय स

दोषमपिनत्यजेत्॥सर्वारंभाहिदोषेणधू
मेनाग्निरिवावृताः॥४८॥असक्तबुद्धिःस
र्वत्रजितात्माविगतस्पृहः॥नैष्कर्म्यसिद्धिं
परमांसंन्यासेनाधिगच्छति॥४९॥सिद्धिं
प्राप्तोयथाब्रह्मतथाऽप्नोतिनिबोधमे॥स

मासेनैवकौंतेयनिष्ठाज्ञानस्ययापरा ॥५०
॥बुद्ध्या विशुद्धया युक्तो धृत्यात्मानंनि
यम्यच॥शब्दादीन् विषयांस्त्यक्त्वा रा
गद्वेषौव्युदस्यच॥५१॥विविक्तसेवी ल
घ्वाशी यतवाक्कायमानसः॥ध्यानयोग

गी. परोनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रितः ॥५२॥ अहं अ.
१६५ कारंबलंदर्पकामंक्रोधंपरिग्रहम् ॥ विमु- १८
च्यनिर्ममःशांतोब्रह्मभूयायकल्पते ॥५३
॥ब्रह्मभूतःप्रसन्नात्मानशोचतिनकांक्ष १६५
तिसमःसर्वेषुभूतेषुमद्भक्तिंलभतेपराम्

॥५४॥ भक्त्या मामभिजानाति यावान्य
श्चास्मितत्वतः॥ ततोमांतत्त्वतोज्ञात्वावि
शतेतदनंतरम्॥५५॥ सर्वकर्माण्यपि
सदाकुर्वाणोमद्व्यपाश्रयः॥ मत्प्रसादाद
वाप्नोतिशाश्वतंपदमव्ययम्॥५६॥ चेत

गी· सासर्वकर्माणिमयिसंन्यस्यमत्परः॥बु अ·
१६६ द्धियोगमुपाश्रित्यमच्चित्तःसततंभव ॥ १८
॥५७॥ मच्चित्तःसर्वदुर्गाणिमत्प्रसादा
त्तरिष्यसि॥ अथचेत्त्वमहंकारान्नश्रो १६६
ष्यसिविनंक्ष्यसि ॥५८॥ यदहंकारमाश्रि

त्यनयोत्स्यइतिमन्यसे ॥ मिथ्यैषव्यव-
सायस्ते प्रकृतिस्त्वांनियोक्ष्यति ॥ ५९ ॥
स्वभावजेनकौंतेय निबद्धःस्वेनकर्मणा
॥ कर्तुंनेच्छसियन्मोहात्करिष्यस्यव-
शोपितत् ॥ ६० ॥ ईश्वरःसर्वभूतानां हृ

द्देशोऽर्जुनतिष्ठति॥ भ्रामयन्सर्वभूतानि
यंत्रारूढानिमायया॥६१॥ तमेवशरणं
गच्छसर्वभावेनभारत॥ तत्प्रसादात्परां
शांतिंस्थानंप्राप्स्यसिशाश्वतम्॥६२॥
इतितेज्ञानमाख्यातंगुह्याद्गुह्यतरंमया॥

विमृश्यैतदशेषेण यथेच्छसि तथा कुरु
॥ ६३ ॥ सर्वगुह्यतमं भूयः शृणु मे परमं व
चः ॥ इष्टोऽसि मे दृढमिति ततो वक्ष्यामि
ते हितम् ॥ ६४ ॥ मन्मना भव मद्भक्तो म
द्याजी मां नमस्कुरु ॥ मामेवैष्यसि स-

गी त्यंतेप्रतिजानेप्रियोऽसिमे॥६५॥सर्व अ·
१६८ धर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणंव्रज॥अ १८
हंत्वासर्वपापेभ्योमोक्षयिष्यामिमाशु
चः॥६६॥इदंतेनातपस्कायनाभक्ताय १६८
कदाचन॥नचाशुश्रूषवेवाच्यंनचमां

योभ्यसूयति ॥ ६७ ॥ यइदं परमं गुह्यं म
द्भक्तेष्वभिधास्यति ॥ भक्तिंमयिपरां कृ
त्वामामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८ ॥ नचत
स्मान्मनुष्येषुकश्चिन्मेप्रियकृत्तमः ॥
भवितानचमे तस्मादन्यः प्रियतरोभु

गी॰ वि॥ ६९॥ अध्येष्यतेचयइमंधर्म्यंसंवा अ॰
१६१ दमावयोः॥ ज्ञानयज्ञेनतेनाहमिष्टःस्या १८
मितिमेमतिः॥ ७०॥ श्रद्धावाननसूय-
श्चशृणुयादपियोनरः॥ सोऽपिमुक्तः १६१
शुभांल्लोकान्प्राप्नुयात्पुण्यकर्मणा-

म्॥७१॥कच्चिदेतच्छ्रुतं पार्थ त्वयैकाग्रेण
चेतसा॥कच्चिदज्ञानसंमोहः प्रनष्टस्ते धनं
जय॥७२॥ ॥अर्जुन उवाच॥ ॥नष्टो मो-
हः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाऽच्युत॥स्थि
तोऽस्मि गतसंदेहः करिष्ये वचनं तव॥७३॥

संजयउवाच॥ ॥इत्यहंवासुदेवस्य पार्थ
स्यचमहात्मनः॥ संवादमिममश्रौषमद्भुतं
रोमहर्षणम्॥७४॥ व्यासप्रसादाच्छ्रुतवाने
तद्गुह्यमहंपरम्॥ योगंयोगेश्वरात्कृष्णात्साक्षा
त्कथयतःस्वयम्॥७५॥ राजन्संस्मृत्यसं

स्मृत्यसंवादमिममद्भुतम् ॥ केशवार्जुनयोः पु
ण्यंहृष्यामि च मुहुर्मुहुः ॥ ७६ ॥ तच्च संस्मृत्य
संस्मृत्य रूपमत्यद्भुतंहरेः ॥ विस्मयो मे महा
न् राजन् हृष्यामि च पुनः पुनः ॥ ७७ ॥ यत्र यो
गेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ॥ तत्र श्री

विजयो भूतिर्ध्रुवा नीतिर्मतिर्मम ॥ ७८ ॥

इति श्री मद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादे मोक्षसंन्यासयोगो नामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

इदं पुस्तकं मुंबय्याख्य राजधान्यां श्रीकृष्णदासात्मजेन गंगाविष्णुना स्वीये श्री वेंकटेश्वर यंत्रालये अंकितम् ॥ संवत् १९३९ ॥ शाके १८०४ चित्रभानु ॥

